

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного господарського суду
у складі Верховного Суду
(актуальна судова практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за листопад – грудень 2021 року

Зміст

1. Щодо неможливості визнання недійсним договору поставки в частині включення до договірної ціни податку на додану вартість	5
2. Щодо неможливості звернення стягнення на частину предмета іпотеки (частину нерухомого майна) як складника предмета іпотеки (об'єкт незавершеного будівництва)	7
3. Щодо відсутності підстав для застосування субсидіарної відповідальності органу місцевого самоврядування за зобов'язаннями комунальних комерційних підприємств	11
4. Щодо необхідності укладення окремих договорів централізованого водопостачання та водовідведення в разі використання юридичною особою води для власних потреб і в господарській діяльності з метою постачання теплової енергії	14
5. Щодо зарахування зустрічних однорідних вимог у зобов'язаннях, стороною яких є банк, щодо якого запроваджено процедуру тимчасової адміністрації чи ліквідації	17
6. Щодо правової природи та підстав для справляння канального збору та збору за послуги служби регулювання руху суден	21
7. Щодо правової природи передбаченої договором плати за користування грошовими коштами та способу обчислення такої плати	25
8. Щодо застосування наслідків недійсності договору, укладеного за результатами аукціону з продажу майна банкрута, і порядку пред'явлення, розгляду та вирішення таких вимог у справі про банкрутство	28
9. Щодо заборони нарахування інфляційних втрат та 3 % річних за порушення виконання грошових зобов'язань суб'єктів господарювання – державних підприємств та/або господарських товариств, більше ніж 50 % акцій (часток) яких прямо чи опосередковано належать державі та стосовно яких ухвалено рішення про приватизацію і припинено провадження у справі про банкрутство	33

10. Щодо застосування статті 42 КУзПБ та статті 20 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" під час вирішення спорів про визнання недійсними правочинів, учинених боржником до введення в дію КУзПБ	36
11. Щодо обов'язку виконавця зупинити виконавче провадження в разі оскарження в апеляційному порядку ухвали суду про зміну способу виконання рішення	40
12. Щодо розподілу витрат на професійну правничу допомогу при прийнятті ухвали про закриття касаційного провадження	43

Перелік уживаних скорочень

АМКУ	- Антимонопольний комітет України
ВП ВС	- Велика Палата Верховного Суду
ГК України	- Господарський кодекс України
ГПК України	- Господарський процесуальний кодекс України
ЗК України	- Земельний кодекс України
Закон про банкрутство	- Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"
КГС ВС	- Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КМУ	- Кабінет Міністрів України
КУзПБ	- Кодекс України з процедур банкрутства
ОП КГС ВС	- об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ПК України	- Податковий кодекс України
ЦК України	- Цивільний кодекс України

1. Щодо неможливості визнання недійсним договору поставки в частині включення до договірної ціни податку на додану вартість

Установлення судом обставин щодо недотримання передбачених постановою КМУ від 20.03.2020 № 224 умов для віднесення поставленого за договором поставки товару до товарів, операції з постачання яких звільняються від оподаткування на додану вартість, виключає таке звільнення. У зв'язку із цим немає порушення вимог пункту 71 підрозділу 2 розділу XX "Перехідні положення" ПК України й постанови КМУ від 20.03.2020 № 224 у частині включення суми податку на додану вартість до вартості товару, що свідчить про відсутність правових підстав для визнання договору поставки недійсним у частині включення до договірної ціни податку на додану вартість

ОП КГС ВС розглянула справу за позовом керівника Житомирської місцевої прокуратури в інтересах держави в особі Комунального підприємства "Дитяча лікарня імені В. Й. Башека" Житомирської міської ради (далі – КП "Дитяча лікарня імені В. Й. Башека"), Житомирської міської ради до Товариства з обмеженою відповідальністю "Біонікс Лаб" (далі – ТОВ "Біонікс Лаб") про визнання недійсним договору поставки у частині включення до договірної ціни податку на додану вартість (ПДВ) та стягнення безпідставно набутих відповідачем коштів у розмірі ПДВ.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Між ТОВ "Біонікс Лаб" та КП "Дитяча лікарня імені В.Й. Башека" укладено договір поставки від 29.05.2020 № 32 (далі – договір).

На виконання умов договору постачальник передав, а покупець прийняв товар медичного призначення. Лікарня повністю розрахувалась за поставлений відповідачем товар, що підтверджується платіжними дорученнями.

Місцева прокуратура за результатами вивчення договору встановила, що його укладено з порушенням норм чинного законодавства України, оскільки закупівля поставленого відповідачем товару, який віднесено до переліку, затвердженого постановою КМУ «Про затвердження переліку товарів (у тому числі лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання), необхідних для виконання заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, які звільняються від сплати ввізного мита та операції із ввезення яких на митну територію України та/або операції з постачання яких на митній території України звільняються від оподаткування податком на додану вартість» від 20.03.2020 № 224 (далі – постанова КМУ № 224), не підлягала оподаткуванню, як передбачено пунктом 71 підрозділу 2 розділу XX «Перехідні положення» ПК України. Водночас всупереч зазначеній нормі до ціни договору було включено ПДВ, що зумовлює, за твердженням прокуратури, існування підстав для визнання в судовому порядку такого договору недійсним у частині включення ПДВ до загальної ціни договору та, як наслідок, для повернення покупцю на підставі статті 1212 ЦК України безпідставно набутих відповідачем коштів у розмірі ПДВ.

Рішенням господарського суду міста Києва від 26.11.2020, залишеним без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 26.04.2021, у задоволенні позову відмовлено повністю.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

ОП КГС ВС виходила з того, що приписи статті 217 ЦК України регулюють питання щодо правової долі правочину, що має дефекти окремих його частин. При цьому закону може суперечити лише певна частина умов правочину, а інша - йому відповідати. Отже, за таких обставин не завжди доцільно визнавати правочин недійсним у цілому. Не призводить недійсність окремої частини правочину до недійсності інших його частин. Тому законодавець не встановлює недійсності правочину через недійсність окремої його частини, але лише за умови, якщо є підстави вважати, що правочин міг би бути вчинений без включення до нього цієї недійсної частини.

Зокрема, у випадку, що розглядається, можна припустити наявність договору і без включення до нього умови щодо ПДВ.

Хоча ПДВ й включається до ціни товару, однак не є умовою про ціну в розумінні цивільного та господарського законодавства, оскільки не може встановлюватися (погоджуватися чи змінюватися) сторонами за домовленістю, тобто у договірному порядку.

Підставою для звільнення від оподаткування, окрім віднесення товару до переліку, визначеного постановою КМУ №224, є необхідність подання декларації про відповідність товару одному з наступних технічних регламентів – Технічному регламенту щодо медичних виробів, Технічному регламенту щодо медичних виробів для діагностики *in vitro*, Технічному регламенту щодо активних медичних виробів, які імплантують, Технічному регламенту засобів індивідуального захисту, чи подання повідомлення Міністерства охорони здоров'я, або Державної служби з питань праці. При цьому, декларація про відповідність, в якій не зазначено про відповідність об'єкта декларації одному із наведених технічних регламентів, не є декларацією про відповідність в розумінні положень примітки 3 до постанови КМУ №244.

В матеріалах справи містяться декларації про відповідність об'єкта Технічному регламенту щодо медичних виробів для діагностики *in vitro* на товар, поставлений згідно з частиною видаткових накладних. Зі змісту вказаних накладних та відповідних платіжних доручень, слідує, що податок на додану вартість на такий товар не нараховувався.

Разом з тим у матеріалах справи відсутні декларації відповідності технічним регламентам, або повідомлення Міністерства охорони здоров'я про введення в обіг та/або експлуатацію медичних виробів, або повідомлення Державної служби з питань праці про введення в обіг засобів індивідуального захисту, стосовно яких не виконані вимоги технічних регламентів, на товар, до вартості якого включено ПДВ, поставлений відповідачем за іншою частиною видаткових накладних.

Отже, встановлення обставин щодо недотримання передбачених постановою КМУ №224 умов для віднесення поставленого за договором поставки товару до товарів, операції з постачання яких звільняються від оподаткування на додану

вартість, виключає таке звільнення, у зв'язку з чим відсутнє порушення відповідачем вимог пункту 71 підрозділу 2 розділу XX "Перехідні положення" ПК України і постанови КМУ №224 у частині включення суми ПДВ до вартості товару, що, у свою чергу, свідчить про відсутність правових підстав для визнання договору недійсним у спірній частині.

За таких обставин суд касаційної інстанції вважає, що висновки місцевого і апеляційного господарських судів про відмову в позові щодо визнання договору недійсним в частині включення до договірної ціни ПДВ і стягнення безпідставно набутих відповідачем коштів у розмірі ПДВ як похідної вимоги ґрунтуються на встановлених судами обставинах і оцінених ними доказах та узгоджуються з приписами чинного законодавства.

Водночас ОП КГС ВС, не погодилася з висновком апеляційного господарського суду, який зазначив, що оскільки пункт договору в частині включення в оплату ПДВ містить ціну розрахункової одиниці вартості товару, тобто є істотною умовою договору, то договір не може бути визнаний недійсним у цій частині.

З огляду на викладене, ОП КГС ВС відступила від висновку, викладеного у постанові КГС ВС від 08.04.2021 у справі № 922/2439/20 щодо неможливості визнання недійсним частини договору стосовно визначення ПДВ (з посиланням на те, що включення в оплату ПДВ містить ціну розрахункової одиниці вартості товару, тобто є істотною умовою договору).

Постановою ОП КГС ВС залишено без змін рішення господарського суду міста Києва від 26.11.2020 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 26.04.2021.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 03.12.2021 у справі № 910/12764/20 можна ознайомитися за посиланням – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/101753923>.

2. Щодо неможливості звернення стягнення на частину предмета іпотеки (частину нерухомого майна) як складника предмета іпотеки (об'єкт незавершеного будівництва)

У разі передачі в іпотеку об'єкта незавершеного будівництва (нежитлового приміщення) частина такого нежитлового приміщення не може бути відокремленим предметом іпотеки, на який можна звернути стягнення як на самостійний об'єкт нерухомого майна

КГС ВС розглянув справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "Компанія з управління активами "Фінекс-Капітал" (далі – ТОВ "Фінекс-Капітал") до Приватного акціонерного товариства "Харків Онлайн" (далі – ПАТ "Харків Онлайн") про звернення стягнення на предмет іпотеки.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Між ПАТ "Банк Золоті Ворота" (банк) та громадянином ОСОБА_1 (позичальник) укладено договір про надання споживчого кредиту у формі кредитної лінії (невідновлювальної) від 25.12.2008 № 643 (далі – кредитний договір).

Для забезпечення зобов'язань за кредитним договором між ПАТ "Банк Золоті Ворота" (іпотекодержатель) та ТОВ "Макрокап Девелопмент Україна" (іпотекодавець) укладено іпотечний договір від 07.08.2009 № 09-072 (далі – договір іпотеки № 09-072) та передано в іпотеку іпотекодержателю нерухоме майно разом з усіма його приналежностями, а саме: об'єкт незавершеного будівництва – 91% готовності – частина нежитлових приміщень першого, другого, третього поверху в нежитловій будівлі, розташованій на земельній ділянці.

08.12.2015 рішенням суду загальної юрисдикції позов ПАТ "Банк Золоті Ворота" до ОСОБА_1 задоволено та стягнуто на користь банку заборгованість за кредитним договором.

За умовами договору іпотеки № 09-072 після завершення будівництва та прийняття в експлуатацію майна, а також після державної реєстрації в установленому чинним законодавством порядку права власності на майно, збудована нерухомість продовжує бути предметом іпотеки.

ТОВ "Макрокап Девелопмент Україна" в порушення умов договору не надало ПАТ "Банк Золоті Ворота" (іпотекодержатель) правовстановлюючих документів на предмет іпотеки після введення його в експлуатацію;

Обтяження майна переданого в іпотеку за договором належним чином зареєстровано в державному реєстрі заборон відчуження об'єктів нерухомого майна. Запис є чинним та станом на час звернення до суду міститься у реєстрі речових прав на нерухоме майно.

04.06.2015 ухвалою суду у справі № 922/3903/14 про банкрутство ТОВ "Макрокап Девелопмент Україна" вимоги ПАТ "Банк Золоті Ворота" до ТОВ "Макрокап Девелопмент Україна" визнано повністю та окремо включено до реєстру вимог кредиторів як забезпечені.

23.03.2017 ухвалою суду у справі № 922/3903/14 вимоги ПАТ "Банк Золоті Ворота" були виключені з реєстру кредиторів ТОВ "Макрокап Девелопмент Україна" у частині, забезпеченій предметом іпотеки: об'єктом незавершеного будівництва – 91% готовності – частина нежитлових приміщень першого, другого, третього поверху у нежитловій будівлі, оскільки судом було встановлено, що право власності на предмет іпотеки не належить банкруту.

24.05.2019 між ПАТ "Банк Золоті Ворота" (первісний кредитор) та ТОВ "КУА "Фінекс-Капітал", що діє від власного імені, в інтересах та за рахунок активів Пайового закритого недиверсифікованого венчурного інвестиційного фонду "Блінд" (новий кредитор), укладено договір про відступлення прав вимоги, за яким новий кредиторнабув до ОСОБА_1 за договором про надання споживчого кредиту.

03.06.2019 між ПАТ "Банк Золоті Ворота" (первісний іпотекодержатель) та позивачем (новий іпотекодержатель) укладено договір про відступлення прав за іпотечними договорами, за яким позивач набув прав іпотекодержателя за договором іпотеки № 09-072.

Згідно з довідкою комунального підприємства "Харківське міське бюро технічної інвентаризації" Харківської міської ради (далі – КП "Харківське міське бюро технічної інвентаризації"), станом на 24.11.2010 встановлено, що нумерація та площа

переданого ТОВ "Макрокап Девелопмент" об'єкта незавершеного будівництва – 91% готовності, змінилась. Зокрема, нежитлові приміщення другого поверху № 37 площею 159,6 м.кв реконструйовано в нежитлові приміщення другого поверху № 37 площею 11,2 м.кв, нежитлові приміщення № 45 площею 139,7 м.кв., №36 площею 5,5 м.кв та частину приміщення № 1. Нежитлова будівля літ. "Б-3", розташована за адресою: АДРЕСА_1 в цілому прийнята в експлуатацію на підставі акту готовності об'єкта до експлуатації від 30.12.2010 та сертифіката відповідності №ХК000416, виданого Інспекцією державного архітектурно-будівельного контролю у Харківській області від 14.01.2011.

Станом на 31.12.2012 реєстрація права власності на нежитлову будівлю літ. "Б-3", розташовану за адресою: АДРЕСА_1, в цілому, як на об'єкт незавершеного будівництва не проводилась. Також у довідці зазначено, що за ПП "Харків Онлайн" зареєстровано право власності на нежитлові приміщення другого поверху № 1, 36, загальною площею 171,6 м.кв, на підставі договору купівлі-продажу від 08.12.2011.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Причиною виникнення спору у цій справі стало питання щодо наявності або відсутності правових підстав для звернення стягнення в рахунок погашення заборгованості ОСОБА_1 за кредитним договором №643 на частину нежитлових приміщень у нежитловій будівлі, яка належить на праві власності ТОВ "Харків Онлайн" шляхом продажу з прилюдних торгів за ціною, визначеною на підставі оцінки, проведеної суб'єктом оціночної діяльності.

Предметом позову у цій справі є вимоги про звернення стягнення на частину предмета іпотеки шляхом реалізації предмета іпотеки з прилюдних торгів за ціною, визначеною на підставі оцінки, проведеної суб'єктом оціночної діяльності. Тобто, позивачем обрано спосіб судового захисту порушених прав кредитодавця стосовно виконання позичальником забезпечених іпотекою грошових зобов'язань щодо звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом застосування процедури продажу, встановленої статтею 38 Закону України "Про іпотеку", тобто у межах процедури виконавчого провадження, передбаченої ЗУ "Про виконавче провадження".

У розумінні положень статей 5, 12, 33, 39 України "Про іпотеку" звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом реалізації предмета іпотеки на аукціоні є належним способом захисту.

КГС ВС зазначив, що об'єкт цивільних прав у вигляді нерухомого майна, зокрема, нежитлового приміщення, повинен мати певні технічні характеристики (зокрема, площу), з метою його індивідуалізації, та подальшої реєстрації у встановленому законом порядку. І тільки після державної реєстрації, вказаний об'єкт може піддаватись відчуженню, передачі, даруванню тощо. Тобто тільки стосовно нерухомого майна, яке є об'єктом цивільних прав, може бути здійснено, зокрема, відчуження.

Індивідуалізація нерухомого майна як об'єкта відносин повинна здійснюватися в процесі технічного обліку. При технічному обліку відбувається опис реально

існуючого об'єкта нерухомості, при цьому об'єктивними межами нерухомості є конструктивні елементи приміщення (будинку) стіни, перегородки, стелі і т.д. Дані конструктивні елементи не тільки описують предмет договору, але і є підтвердженням юридичного факту його існування.

Якщо позначена на поверховому плані частина приміщення не має об'єктивних меж нерухомості та права на неї не встановлені відповідними органами, то така частина приміщення не може бути предметом договору як самостійний об'єкт нерухомості. Будь-яка частина нерухомого майна, яка може бути самостійним об'єктом, повинна бути виділеною. А якщо не може бути відокремленою (а отже, самостійним об'єктом) це частка у праві власності на нерухоме майно.

Отже, з огляду на те, що Законом України "Про іпотеку" не передбачено право передачі в іпотеку частини нежитлового приміщення (у даному спорі частини об'єкту нерухомого майна), можна зробити висновок, що у разі передачі в іпотеку об'єкта незавершеного будівництва (у даному спорі - об'єкта незавершеного будівництва 91% готовності), то частина такого нежитлового приміщення не може бути відокремленим предметом іпотеки на який можна звернути стягнення, як на самостійний об'єкт нерухомого майна.

Таким чином, КГС ВС дійшов висновку, що суд апеляційної інстанції правильно зазначив, що предметом іпотеки у спірних правовідносинах є майнові права на об'єкт незавершеного будівництва 91% готовності. Отже, за відсутності підтверджень введення цих приміщень в експлуатацію на момент передачі в іпотеку, виходячи із співвідношення предмета іпотеки (об'єкт незавершеного будівництва) з його частиною (частина нежитлових приміщень) і вартості предмета іпотеки з вартістю частини нежитлових приміщень; з огляду на відсутність у Законі положень щодо можливості звернення стягнення в примусовому порядку на частину предмета іпотеки (частину нерухомого майна зареєстрованого, як самостійний об'єкт нерухомого майна) як складової предмета іпотеки, суд апеляційної інстанції зробив обґрунтований висновок, що частини спірного нерухомого майна (частини нежитлових приміщень) не є самостійним (відокремленим) об'єктом іпотеки на які може бути звернуто стягнення, як на самостійні об'єкти нерухомого майна та дійшов висновку про відсутність підстав для задоволення позову з огляду на неналежність обраного способу захисту позивачем.

Постановою КГС ВС від 22.11.2021 постанову Східного апеляційного господарського суду від 27.05.2021 змінено, викладено її мотивувальну частину у редакції постанови у цій справі. В іншій частині постанову Східного апеляційного господарського суду від 27.05.2021 залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.11.2021 у справі № 922/3164/20 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101279882>.

3. Щодо відсутності підстав для застосування субсидіарної відповідальності органу місцевого самоврядування за зобов'язаннями комунальних комерційних підприємств

Комунальні комерційні підприємства за своїми зобов'язаннями відповідають самостійно.

Субсидіарна відповідальність органу місцевого самоврядування за зобов'язаннями комунальних комерційних підприємств настає в разі, якщо буде доведено, що комунальне комерційне підприємство було доведено до банкрутства саме діями його засновника (учасника) – органу місцевого самоврядування

КГС ВС розглянув справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "АС" (далі – ТОВ "АС") до Первомайського комунального виробничого управління водопровідно-каналізаційного господарства (далі – ПК ВУВКГ) про стягнення боргу.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

08.04.2021 ТОВ "АС" на розгляд Господарського суду Харківської області подано заяву про заміну сторони у виконавчому провадженні, в якій просило суд: замінити боржника у виконавчому провадженні з примусового виконання рішення Господарського суду Харківської області від 15.10.2020 у цій справі та виконавчому провадженні з примусового виконання додаткового рішення Господарського суду Харківської області від 03.11.2020, з ПК ВУВКГ на двох боржників: ПК ВУВКГ і Первомайську міську раду Харківської області.

Заява обґрунтована тим, що на теперішній час боржник (ПК ВУВКГ) позбавлений можливості виконати судове рішення та сплатити грошові кошти внаслідок того, що рішеннями Первомайської міської ради Харківської області припинено надання послуг ПК ВУВКГ та все його майно передано іншій юридичній особі – Первомайському комунальному підприємству "Тепломережі" (далі – Первомайське КП "Тепломережі").

Судами встановлено, що згідно зі статутом ПК ВУВКГ, затвердженого рішенням Первомайської міської ради Харківської області від 23.02.2017 підприємство утворене на комунальній власності територіальної громади м. Первомайський Харківської області; відповідно до способу утворення комунальне підприємство є унітарним; підприємство несе відповідальність за своїм зобов'язанням у межах чинного законодавства України та належного йому на праві господарського відання майна, крім майна, на яке потрібна згода засновника; володіє, користується та розпоряджається майном, закріпленим за ним засновником або уповноваженим ним органом з урахуванням обмежень, визначених чинним законодавством України та цим статутом. Згідно з діючим законодавством України підприємство не несе відповідальність за зобов'язаннями засновника, засновник не несе відповідальність за зобов'язаннями підприємства; здійснює виробничу та іншу господарську діяльність з метою отримання прибутку в порядку, передбаченому діючим законодавством України.

Ухвалою Господарського суду Харківської області від 19.04.2021 відмовлено у задоволенні заяви про заміну сторони у виконавчому провадженні. Постановою Східного апеляційного господарського суду від 14.07.2021 зазначену ухвалу суду скасовано; заяву про заміну сторони у виконавчому провадженні задоволено; замінено боржника у виконавчому провадженні з ПК ВУВКГ на двох боржників: ПК ВУВКГ і Первомайську міську раду Харківської області як субсидіарного боржника.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

За загальним змістом статті 619 ЦК України субсидіарна відповідальність повинна бути передбачена договором або законом, така відповідальність настає за умови пред'явлення вимоги до основного боржника та його відмовою від задоволення вимог кредитора або ненадсилання відповіді у розумний строк про задоволення вимоги.

Така відповідальність передбачена, зокрема Законом про банкрутство, а у подальшому – статтею 61 КУзПБ.

Основною метою такої субсидіарної відповідальності є притягнення винних осіб у доведенні до банкрутства до додаткової (субсидіарної) відповідальності та стягнення на користь кредиторів непогашених у ліквідаційній процедурі кредиторських вимог.

Крім того, при визначенні умов субсидіарної відповідальності необхідно враховувати, що зазначені особи (засновники, учасники, акціонери) можуть бути притягнуті до відповідальності лише в тих випадках, коли неспроможність (банкрутство) викликана їх вказівками або іншими винними діями.

При зверненні до суду з відповідною вимогою, у тому числі при здійсненні ліквідаційної процедури, має бути доведено, що особа чи орган, що контролює юридичну особу, своїми діями довела боржника до стану, що не дозволяє йому задовольнити вимоги кредиторів.

Суди першої та апеляційної встановили, що підприємство є комерційним комунальним підприємством та володіє майном на праві повного господарського відання. Даних про визнання підприємства банкрутом у справі немає.

Відповідно до положень статей 77 та 78 ГК України в Україні можуть створюватись казенні державні та комерційні і некомерційні комунальні унітарні підприємства.

ГК України визначає також правовий статус державного комерційного підприємства (статті 74, 75 ГК України), яке за змістом цих норм відповідає за своїми зобов'язаннями самостійно.

Щодо відповідальності комунального унітарного підприємства за своїми зобов'язаннями, то ГК України чітких положень не містить. Однак згідно з частиною десятою статті 78 ГК України особливості господарської діяльності комунальних унітарних підприємств визначаються відповідно до вимог, встановлених цим Кодексом щодо діяльності державних комерційних або казенних підприємств, а також інших вимог, передбачених законом.

Стаття 77 ГК України прямо не встановлює повну субсидіарну відповідальність територіальної громади за зобов'язаннями створеного нею комунального унітарного

підприємства, оскільки нею врегульовані питання особливостей здійснення господарської діяльності, а не питання підстав та меж відповідальності за усіма зобов'язаннями підприємства.

Проте, враховуючи її зміст у поєднанні зі змістом положень статті 78 ГК України, можна зробити висновок, що відповідальність комунального унітарного підприємства за своїми боргами за господарськими зобов'язаннями визначається залежно від його виду: некомерційного або комерційного підприємства.

Майно комунального унітарного підприємства перебуває у комунальній власності і закріплюється за такими підприємствами на праві господарського відання (комунальне комерційне підприємство) або на праві оперативного управління (комунальне некомерційне підприємство) (частина третя статті 78 ГК України).

Згідно із частиною першою статті 136 ГК України передбачено, що право господарського відання є речовим правом суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених цим Кодексом та іншими законами.

Тлумачення статей 74, 75 ГК України дозволяє зробити висновок, що комунальне комерційне підприємство володіє своїм майном на праві повного господарського відання та є самостійним у здійсненні господарської діяльності, за рахунок майна, закріпленого за таким підприємством на праві господарського відання, якщо інше не встановлено статутними документами цього товариства. У разі незаконності дій власника щодо належного такому підприємству майна, воно має право на захист своїх речових прав на майно від дій власника.

Отже, за загальним правилом у разі недостатності коштів у комунального унітарного комерційного підприємства для відповідальності за своїм зобов'язанням, пов'язаним із господарською діяльністю, орган, до сфери управління якого входить підприємство, не несе повну субсидіарну відповідальність за господарськими зобов'язаннями цього підприємства (частина сьома статті 77 ГК України).

Комерційні комунальні підприємства за своїми зобов'язаннями відповідають самостійно.

Враховуючи положення статуту та наведених норм ГК України, Управління є комунальним комерційним підприємством, оскільки метою його діяльності є отримання прибутку, а майно було закріплено за ним міською радою (засновником) на праві господарського відання.

Отже, субсидіарна відповідальність органу місцевого самоврядування за зобов'язаннями комунальних комерційних підприємств не настає, крім випадку, якщо буде доведено, що комунальне комерційне підприємство було доведено до банкрутства саме діями його засновника (учасника) – органу місцевого самоврядування.

З огляду на викладене КГС ВС погодився з висновком суду першої інстанції, що Первомайська міська рада Харківської області не є субсидіарним боржником комунального комерційного підприємства, згідно з вимогами ГК України, а положення

статуту ПК ВУВКГ визначають, що боржник самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями, засновник не відповідає за зобов'язаннями ПК ВУВКГ.

Постановою КГС ВС скасовано постанову Східного апеляційного господарського суду від 14.07.202, залишено без змін ухвалу Господарського суду Харківської області від 19.04.2021.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 01.12.2021 у справі № 922/2394/20 можна ознайомитися за посиланням – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/101592237>.

4. Щодо необхідності укладення окремих договорів централізованого водопостачання та водовідведення в разі використання юридичною особою води для власних потреб і в господарській діяльності з метою постачання теплової енергії

Якщо юридична особа використовує воду для власних потреб і в господарській діяльності з метою постачання теплової енергії, то вона не може укласти з підприємством питного водопостачання один договір шляхом об'єднання в ньому двох видів договорів, а повинна укласти окремо договір на конкретну комунальну послугу на основі відповідного типового договору як індивідуальний споживач і договір як суб'єкт господарювання на користування водою з метою вироблення та постачання теплової енергії

КГС ВС розглянув справу за позовом Комунального підприємства теплових мереж "Криворіжтепломережа" (далі – КП "Криворіжтепломережа") до Комунального підприємства "Кривбасводоканал" (далі – КП "Кривбасводоканал") про визнання укладеним договору № 44 про надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення від 17.04.2020 в редакції згідно додатків до позовної заяви.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Між КП "Криворіжтепломережа" (споживач) та КП "Кривбасводоканал" (виконавець) укладено договір від 25.09.2017 про надання послуг з централізованого постачання холодної води і водовідведення (далі – договір), відповідно до умов якого виконавець зобов'язався своєчасно надавати споживачеві цілодобово відповідної якості послуги з централізованого постачання холодної води і водовідведення.

Позивач звернувся до відповідача з листом від 27.12.2019, у якому повідомив, що з 01.05.2019 було в повному обсязі введено в дію Закон України "Про житлово - комунальні послуги" від 09.11.2017, яким визначено нову класифікацію житлово - комунальних послуг, передбачено нову систему взаємовідносин, що виникають у процесі надання та споживання цих послуг, передбачено різні моделі договірних відносин у сфері комунальних послуг, а також визначено особливості укладення, зміни та припинення договорів про надання комунальних послуг, а тому сторонам необхідно укласти договір про надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення, оформлений на основі Типової форми договорів, затверджені постановою КМУ від 05.07.2019 № 690 (про що також повідомляло КП "Кривбасводоканал" своїм листом від 27.12.2019).

КП "Кривбасводоканал" у відповідь на лист КП "Кривбасводоканал" повідомив, що за висновками розгляду проєкту договору №44 від 26.12.2019 вважає неприйнятними умови договору та повернуло його без розгляду. З урахуванням роз'яснень Міністерства розвитку громад та територій України (№ 8/9.1.1/4749-19 від 18.11.2019), умови запропонованого проєкту договору не можуть бути застосовні, оскільки регулюють виключно договірні взаємовідносини між виконавцем комунальної послуги та співвласниками багатоквартирних будинків відповідно до обраної останнім моделі Типових форм договорів, затверджених постановою КМУ від 05.07.2019 № 690. Проте позивач отримує послугу з централізованого водопостачання та водовідведення не для власних потреб, а для здійснення господарської діяльності.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Згідно з абзацами 1 та 6 частини першої статті 19 Закону України "Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення" послуги з централізованого питного водопостачання надаються споживачам підприємством питного водопостачання з урахуванням вимог Закону України "Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання" на підставі договору з: підприємствами, установами, організаціями, що безпосередньо користуються централізованим питним водопостачанням та/або централізованим водовідведенням; індивідуальними і колективними споживачами житлово-комунальних послуг, визначеними Законом України "Про житлово-комунальні послуги".

Тобто, Закон України "Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення" визначає особливості укладання договорів централізованого водопостачання та водовідведення й розмежує порядок встановлення відносин і укладання договорів окремо для підприємств (безпосередніх користувачів послуг) та окремо для споживачів у сфері надання житлово-комунальних послуг.

КП "Криворіжтепломережа" – підприємство, яке засноване на власності територіальної громади м. Кривого Рогу Дніпропетровської області. Основними напрямками діяльності підприємства є: виробництво, транспортування, постачання та реалізація теплової енергії, а також надання послуг з централізованого опалення та гарячої води (розділ 2 статуту).

Відповідно до пункту 6 частини першої статті 1 Закону України "Про житлово-комунальні послуги" індивідуальний споживач – фізична або юридична особа, яка є власником (співвласником) нерухомого майна, або за згодою власника інша особа, яка користується об'єктом нерухомого майна і отримує житлово-комунальну послугу для власних потреб та з якою або від імені якої укладено відповідний договір про надання житлово-комунальної послуги.

Тобто індивідуальний споживач повинен мати такі ознаки: 1) бути власником (співвласником) нерухомого майна; 2) отримувати послуги для власних потреб.

КП "Криворіжтепломережа" не є індивідуальним споживачем у розумінні Закону України "Про житлово-комунальні послуги", оскільки використовує воду не лише для задоволення власних потреб, а перш за все як теплоносії для виробництва продукції (теплової енергії) з метою здійснення господарської діяльності.

У такому разі між учасниками спірних правовідносин має укладатися договір відповідно до абзацу 2 частини першої статті 19 Закону України "Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення".

Зважаючи на відсутність затвердженого зазначеного типового договору, такий договір укладається його сторонами на основі вільного волевиявлення з урахуванням норм законодавства, що регулює відносини у сфері водопостачання, та з погодженням істотних умов, визначених у статті 20 Закону України "Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення".

Положення постанови КМУ від 05.07.2019 № 690, якою затверджено типові договори з індивідуальним споживачем, застосовуються до спірних правовідносин лише у контексті регулювання надання послуг для власних потреб.

Та обставина, що комунальне підприємство споживає воду і для власних потреб, не є підставою для укладання з ним лише одного договору, як з індивідуальним споживачем, з включенням до цього договору інших особливих умов, оскільки згідно з абзацом 4 частини 4 статті 179 ГК України сторони не можуть відступати від змісту типового договору, а мають право лише конкретизувати його умови.

Включення сторонами до договору умов, які створюють регулювання відносин у сфері постачання води, яка використовується для виробництва теплової енергії, що за змістом прав і обов'язків сторін суперечить відповідному регулюванню, передбаченому типовим договором з індивідуальним споживачем про надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення, є відступом, а не конкретизацією його умов, що не допускається відповідно до частини 4 статті 179 ГК України.

З огляду на викладене, КГС вважає, що якщо юридична особа використовує воду для власних потреб та у господарській діяльності з метою постачання теплової енергії, то вона не може укласти із підприємством один договір шляхом об'єднання в ньому двох видів договорів, а повинна укласти окремо договір на конкретну комунальну послугу на основі відповідного типового договору, як індивідуальний споживач, а також окремо договір як суб'єкт господарювання на користування водою з метою вироблення та постачання теплової енергії.

Отже, оскільки правовідносини, які склалися між сторонами, повинні оформлюватися декількома видами договорів, а також зважаючи на те, що відповідні примірники договорів позивачем відповідачу не були надані, суд касаційної інстанції погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для задоволення позову, з урахуванням наданих у цій постанові уточнень.

Постановою КГС ВС залишено без змін рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 18.11.2020 та постанову Центрального апеляційного господарського суду від 13.05.2021.

Детальніше з текстом постанови судової палати КГС ВС від 10.11.2021 у справі № 904/2111/20 можна ознайомитися за посиланням – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/101279761>.

5. Щодо зарахування зустрічних однорідних вимог у зобов'язаннях, стороною яких є банк, щодо якого запроваджено процедуру тимчасової адміністрації чи ліквідації

Норма пункту 5 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності" від 13 травня 2020 року № 590-IX не містить вказівки щодо зворотної (ретроактивної) дії положень цього Закону до правовідносин, що виникли відповідно до пункту 8 частини другої статті 46 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" у редакції, чинній згідно із Законом України від 16 липня 2015 року № 629-VIII.

Пункт 5 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону стосується прямо обумовлених у Законі процесуальних особливостей вирішення, розгляду або перегляду судових справ. Він не стосується спорів щодо зарахування зустрічних вимог, що вже мало місце шляхом учинення одностороннього правочину на момент набрання чинності цим Законом.

Згідно зі статтею 54 Закону України "Про заставу", частиною третьою статті 52 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" заставадержатель облігацій має першочергове право на задоволення своїх вимог за рахунок належних до виплати відсотків за облігаціями лише в разі, якщо відсотковий дохід є предметом застави, що прямо обумовлено в договорі.

Закон не містить прямої заборони про здійснення зарахування зустрічних однорідних вимог щодо зобов'язання з виплати відсоткового доходу за облігаціями, що є предметом застави, за наявності умов, визначених у пункті 8 частини другої статті 46 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб". Заставадержатель облігацій не може посилається на порушення своїх прав, якщо відсотковий дохід за облігаціями не є предметом договору застави

Судова палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС розглянула справу за позовом Державної іпотечної установи до Публічного акціонерного товариства "Дельта Банк" (далі – ПАТ "Дельта Банк"), треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд), Національний банк України (далі – НБУ) про визнання припиненим зобов'язання щодо сплати відсоткового доходу за одинадцятим відсотковий період за облігаціями серій "ВЗ", "СЗ" згідно Проспекту емісії облігацій.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Між Державною іпотечною установою та ПАТ "Дельта Банк" укладено договір банківського рахунку (надалі – договір банківського рахунку), за умовами якого ПАТ "Дельта Банк" відкрив Державній іпотечній установі поточний рахунок у національній валюті та отримує плату за обслуговування рахунку згідно з тарифами банку на банківські послуги.

ПАТ "Дельта Банк" є власником іменних відсоткових облігацій серій "ВЗ" та "СЗ", емітованих, Державною іпотечною установою.

На підставі постанов Правління НБУ у 2015 році запроваджено тимчасову адміністрацію та призначено уповноважену особу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на тимчасову адміністрацію в ПАТ "Дельта Банк", розпочато процедуру ліквідації АТ "Дельта Банк".

Відповідно до довідки ПАТ "Дельта Банк" вимоги Державної іпотечної установи акцептовані та включені до сьомої черги як вимоги юридичної особи. Державна іпотечна установа станом 25.06.2019 мала зобов'язання перед ПАТ "Дельта Банк" щодо виплати відсоткового доходу за 11 (одинадцятий) відсотковий період за облігаціями серії "ВЗ", "СЗ". Доказів того, що станом на 25.06.2019 власником облігацій був НБУ матеріали справи не містять.

Позовні вимоги Державної іпотечної установи обґрунтовано тим, що остання звернулася до ПАТ "Дельта Банк" із заявою про зарахування зустрічних вимог від 25.06.2019 на підставі статті 601, пункту 4-1 статті 602 ЦК України, пункту 8 частини другої статті 46 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб". Проте ПАТ "Дельта Банк" повідомило про відсутність правових підстав для задоволення заяви щодо зарахування зустрічних однорідних вимог.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до пункту 8 частини другої статті 46 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб", у редакції чинній від 16.07.2015, з дня початку процедури ліквідації банку забороняється зарахування зустрічних вимог, у тому числі зустрічних однорідних вимог, припинення зобов'язань за домовленістю (згодою) сторін (у тому числі шляхом договірною списання), прощення боргу, поєднання боржника і кредитора в одній особі внаслідок укладення будь-яких правочинів з іншими особами, крім банку, зарахування на вимогу однієї із сторін.

Обмеження, встановлені цим пунктом, не поширюються на зобов'язання банку щодо зарахування зустрічних однорідних вимог, крім обмежень, прямо передбачених законом, у разі, якщо боржник банку одночасно є кредитором цього банку і грошові кошти спрямовуються на погашення зобов'язань за кредитом цього боржника перед цим банком за кредитними договорами та/або за емітованими цим боржником борговими цінними паперами, виключно з урахуванням того, що: за кредитним договором не було здійснено заміни застави, а саме не відбувалося зміни будь-якого з предметів застави на предмет застави, яким виступають майнові права на отримання коштів боржника, які розміщені на відповідних рахунках у неплатоспроможному банку, протягом одного року, що передує даті початку процедури виведення Фондом банку з ринку; кошти перебували на поточних та/або депозитних рахунках такого боржника на дату початку процедури виведення Фондом банку з ринку та договірне списання з цих рахунків передбачено умовами договорів, укладених між боржником і банком.

Зазначені операції у будь-якому разі заборонені за договорами, укладеними з пов'язаними з банком особами.

23.05.2020 набрав чинності Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності", яким виключено абзаци десятий - тринадцятий частини другої статті 46 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" (тобто випадки, на які не поширювалась заборона на зарахування зустрічних однорідних вимог у зобов'язаннях, стороною яких є неплатоспроможний банк).

Судова палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС вважає, що внесення зазначених змін не впливає на результат вирішення спору у цій справі, оскільки до спірних правовідносин, що виникли до набрання чинності зазначеним Законом, слід застосовувати норму пункту 8 частини другої статті 46 "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" у редакції від 16.07.2015 N 629-VIII, виходячи з такого.

Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності" не має зворотної дії в часі щодо спірних правовідносин, оскільки у ньому відсутня пряма вказівка щодо поширення його дії, зокрема, на заяви про зарахування зустрічних однорідних вимог, що були здійснені відповідно до пункту 8 частини другої статті 46 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб", у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин.

Окрім того, на час розгляду цієї справи КГС ВС пункт 8 частини другої статті 46 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" вже не діяв в редакції Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності", що взагалі виключає можливість для застосування до спірних правовідносин пунктів 2 та 5 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" цього Закону.

Пункт 5 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності" в аспекті порушених питань слід розуміти так, що відповідне правило стосується прямо обумовлених у Законі процесуальних особливостей вирішення, розгляду або перегляду судових справ, і не стосується спорів щодо зарахування зустрічних вимог, що вже мало місце шляхом вчинення одностороннього правочину на момент набрання чинності цим Законом.

Зважаючи на те, що інше прямо не зазначається законодавцем, до спірних правовідносин застосовується загальне правило, що новий акт законодавства застосовується до тих правовідносин, які виникли після набрання ним чинності.

Крім того, у пунктах 4-1 та 5 частини першої статті 602 ЦК України вказано, що не допускається зарахування зустрічних вимог за зобов'язаннями, стороною яких є неплатоспроможний банк, крім випадків, установлених законом; в інших випадках, встановлених договором або законом.

Суд апеляційної інстанції вірно виходив з того, що відповідно до статті 601 ЦК України та пункту 8 частини 2 статті 46 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб", в редакції, чинній на дату вчинення одностороннього правочину, зобов'язання позивача перед відповідачем щодо сплати відсоткового

доходу за одинадцятий відсотковий період за облігаціями серій "ВЗ", "СЗ" припинилися зарахуванням, та враховував те, що правовідносини сторін щодо зарахування між позивачем та відповідачем зустрічних однорідних вимог за облігаціями серій "ВЗ", "СЗ" згідно Проспекту емісії облігацій вже були предметом судового розгляду у інших судових справах, судовими рішеннями у яких встановлено наявність всіх умов та правомірність такого зарахування.

Згідно з частиною першою статті 7 Закону України "Про цінні папери та фондовий ринок", у редакції, чинній на момент виникнення правовідносин, облігація є цінним папером, що посвічує внесення коштів його першим власником, визначає відносини позики між власником облігацій та емітентом та підтверджує зобов'язання емітента повернути власникові облігації її номінальну вартість у передбачений строк та виплатити доход за облігацією, якщо інше не передбачено проспектом або рішенням про емісію.

Отже, за загальним правилом виплата відсоткового доходу здійснюється на користь власника облігацій.

Ураховуючи, що матеріали справи не містять доказів того, що станом на 25.06.2016 власником облігацій був НБУ, тому відсоткові виплати за облігаціями мають здійснюватися на користь власника облігацій – ПАТ "Дельта Банк"

Згідно зі статтею 54 Закону України "Про заставу", частиною третьою статті 52 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" заставодержатель облігацій має першочергове право на задоволення своїх вимог за рахунок належних до виплати відсотків за облігаціями лише у разі, якщо відсотковий дохід є предметом застави, про що прямо обумовлено у договорі.

Договором застави облігації від 12.09.2014 не визначено, що його предметом є також відсоткові доходи за облігаціями. Отже, у даному випадку предметом застави є облігації, а не права за облігаціями щодо отримання виплат з відсоткового доходу.

Зважаючи на те, що у договорі застави прямо не обумовлено, що відсоткові доходи є предметом застави, і в законі не передбачено інше, то у такому разі майно банку (належні до виплати відсотки за облігаціями) не є предметом застави, а відповідно заставодержатель не має першочергового права на задоволення своїх вимог за рахунок відсоткового доходу.

Це означає, що якщо строк виплати відсоткового доходу настав, і заставодержатель облігацій на цей момент не реалізував своє право на звернення, то у такому разі відсотки включаються до ліквідаційної маси без обтяжень заставою, а відповідно права заставодержателя не порушуються.

У законі відсутня пряма заборона щодо здійснення зустрічних однорідних вимог щодо зобов'язання з виплати відсоткового доходу за облігаціями, що є предметом застави, за наявності умов, визначених у пункті 8 частини другої статті 46 Закону України "Про гарантування вкладів фізичних осіб". Заставодержатель облігацій не може посилатися на порушення своїх прав, якщо відсотковий дохід за облігаціями не є предметом договору застави

Таким чином, та обставина, що облігації, емітовані Державною іпотечною установою, є предметом застави за договором з НБУ, не є перешкодою для здійснення

зарахування зустрічних вимог, зокрема, щодо виплати відсоткового доходу за відповідний період за облігаціями відповідно до статті 601 ЦК України та пункту 8 частини другої статті 46 Закону України "Про гарантування вкладів фізичних осіб", у редакції, чинній на дату вчинення одностороннього правочину.

У зв'язку з чим, судова палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС відступила від висновку КГС ВС, викладеного у постанові від 01.12.2020 у справі № 910/683/19 стосовно неможливості проведення зарахування зустрічних однорідних вимог неплатоспроможного банку щодо процентного доходу, який підлягає виплаті за облігаціями, що передані в заставу НБУ, який має позачергове право на задоволення своїх кредиторських вимог за рахунок предмета застави (облігацій).

Постановою судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС залишено без змін рішення Господарського суду міста Києва від 20.11.2019 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 23.03.2021.

Детальніше з текстом постанови судової палати КГС ВС від 01.11.2021 у справі № 910/10245/19 можна ознайомитися за посиланням – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100775662>.

6. Щодо правової природи та підстав для справляння канального збору та збору за послуги служби регулювання руху суден

Переміщення суден портового флоту в межах морського порту для здійснення вантажних операцій із надання в порту відповідних послуг суднам, що здійснюють вантажні перевезення (комерційні вантажні рейси), без учинення суднами портофлоту заходжень у цей порт або за його межі відбувається за правовідносинами із завантаження / вивантаження (стаття 918 ЦК України). Тому це не є комерційним вантажним рейсом, що здійснюється в межах правовідносин із перевезення. У такому разі судна портового флоту належать до суден групи "Е", з яких не справляються канальний збір і збір за послуги служби регулювання руху суден.

Водночас правила маркування суден не можуть урахуватись у спорах щодо справляння портових зборів та збору за послуги служби регулювання руху суден, оскільки підстави для їх сплати визначаються не технічними характеристиками судна, а змістом відповідної операції, тоді як вантажна операція не є тотожною комерційному вантажному рейсу судна як одна з ознак, що враховується при сплаті вказаних зборів

ОП КГС ВС розглянула справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю сільськогосподарського підприємства "Нібулон" (далі – ТОВ "Нібулон") до Державного підприємства "Адміністрація морських портів України" в особі філії "Дельта-лоцман" Державного підприємства "Адміністрація морських портів України" про стягнення суми канального збору та суми збору за послуги служби регулювання руху суден.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивач є судновласником кранового судна "Святий Миколай", яке зареєстроване під прапором України, порт приписки – морський порт Миколаїв. Класифікаційне свідоцтво на судно "Святий Миколай" містить інформацію про те, що судно виконує вантажні операції.

Кранове судно "Святий Миколай" з 14.09.2018 до 17.09.2018 було задіяне в операціях із "забезпечення перевантажувальних робіт на рейдах" – довантаження судна "YOUNG HARMONY" на зовнішньому рейді морського порту Миколаїв.

З метою здійснення цих операцій кранове судно "Святий Миколай" здійснило перехід від морського терміналу позивача до зовнішнього рейду Миколаївського морського порту (Очаків) та у зворотному напрямку.

Філія "Дельта-лоцман" ДП "АМПУ" при задіянні судна "Святий Миколай" в операціях з довантаження судна "YOUNG HARMONY" виставила позивачу рахунки про сплату канального збору та збору за послуги служби регулювання руху суден. Ці рахунки філії "Дельта-лоцман" ДП "АМПУ" Позивач оплатив згідно з платіжними дорученнями.

Позивач звернувся до Відповідача з листом від 01.04.2020 про повернення коштів в порядку статті 1212 Цивільного кодексу України як таких, що отримані за відсутності достатніх правових підстав та є переплатою по портовим зборам, оскільки судно "Святий Миколай" належить до суден групи "Е" та звільнене від сплати канального збору та не є платником збору за послуги регулювання руху суден. Зазначене звернення Позивача Відповідач залишив без реагування та виконання.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

За змістом положень Наказу Міністерства інфраструктури України "Про портові збори" від 27.05.2013 № 316 (далі – Наказ № 316), Наказу Міністерства інфраструктури України "Про затвердження Тарифів на послуги з регулювання руху суден" від 03.12.2013 № 966 (далі - Наказ № 966) справляння портових зборів (зокрема, канального та збору за послуги СРПС) обумовлено віднесенням судна до тієї чи іншої групи згідно з кожним із Додатків № 1 до вказаних наказів.

Віднесення судна до відповідної групи обумовлюється не типом та технічними характеристиками судна, відомості про що містяться в судових документах, а комплексом та змістом портових операцій, що вчиняє судно в порту з проходженням каналами; а також передумовами, за яких судно потрапляє та проходить цими каналами, а саме з/без перетину меж порту (стаття 1 Закону про порти, пункт 1.4 Наказу № 316).

Суд враховує, що правила маркування суден згідно з Інструкцією № 159 (на яку послались суди в оскаржуваних рішеннях) не можуть бути підставою для визначення групи судна (у спорах щодо підстав для сплати портових зборів та збору за послуги СРПС тощо) з огляду на те, що Інструкція № 159 визначає правила маркування суден, з урахуванням, зокрема, відомостей в технічній документації про судно (судових документах), тобто з урахуванням технічних можливостей і функцій, які допускаються для виконання, а не виконуються цим судном у конкретних правовідносинах та за конкретних обставин.

У спірних правовідносинах порушено питання віднесення до груп "А" або "Е" кранового судна "Святий Миколай" при проходженні ним каналами морського порту Миколаїв для здійснення вантажно/розвантажувальних робіт на рейді морського порту Миколаїв.

Відповідно до пункту 2.1 Правил надання послуг у морських портах України, затверджених наказом Міністерства інфраструктури України від 05.06.2013 № 348 (далі – Правила надання послуг у морських портах) вантажними операціями є операції з навантаження, вивантаження й перевантаження вантажу, завантаження і розвантаження транспортного засобу.

Вантажно-розвантажувальні роботи в морському порту здійснюють портові оператори, оператори терміналів на підставі договорів перевалки або інших договорів (пункт 3.1 Правил надання послуг у морських портах України).

Щодо відмінностей у правовій природі та змісту між вантажною операцією судна портового флоту та комерційним вантажним рейсом цього судна Суд звертається до положень Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), якими регламентовані вантажні перевезення та вантажні операції, що вчиняються у межах таких перевезень. Відповідно до статті 909 цього Кодексу за договором перевезення вантажу одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити довірений їй другою стороною (відправником) вантаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання вантажу (одержувачеві), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату.

Статтею 918 ЦК України ("Завантаження та вивантаження вантажу") передбачено, що завантаження (вивантаження) вантажу здійснюється організацією, підприємством транспорту або відправником (одержувачем) у порядку, встановленому договором, із додержанням правил, встановлених транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них.

За змістом наведених норм правовідносини завантаження/вивантаження виникають між суб'єктами за відповідним договором, чим забезпечується здійснення інших правовідносин, що виникають за окремим договором – перевезення вантажу.

Сторони, які за договором здійснюють господарську діяльність щодо перевезення вантажу (перевізник, відправник, одержувач), перебувають в правовідносинах як перевезення, так і завантаження/вивантаження. Ці правовідносини можуть охоплюватись як одним договором, так і окремими договорами (перевезення та завантаження/вивантаження).

Водночас, суб'єкт (організація, підприємство транспорту, відправник/одержувач), що надає послуги (виконує роботи) завантаження/вивантаження транспортного засобу перевізника, використовуючи для цього власні транспортні засоби та механізми тощо, та перебуваючи в правовідносинах завантаження/вивантаження, однак не стає при цьому перевізником, який здійснює права/обов'язки з перевезення вантажу і є суб'єктом виконання вантажного комерційного рейсу.

У зв'язку із викладеним, виходячи з положень, якими регламентовані правила надання послуг, пов'язаних з вантажними операціями, що можуть надаватися портовим оператором у морському порті (з навантаження/вивантаження/переміщення вантажів), ОП КГС ВС дійшла висновку, що переміщення суден портового флоту у межах морського порту для здійснення вантажних операцій у межах надання в порту відповідних послуг суднам, що здійснюють вантажні перевезення (комерційні вантажні рейси) - без вчинення суднами портофлоту заходжень в/за межі цього порту, відбуваються у межах правовідносин з завантаження/вивантаження (стаття 918 ЦК України), а тому не є комерційним вантажним рейсом, що здійснюється у межах правовідносин з перевезення, у яких, згідно з Додатком № 1 до Наказу № 316 (канальний збір) та Додатком № 1 до Наказу № 966 (збір за послуги СРРС), судна портофлоту відносяться до суден групи "А" (з яких справляються відповідні збори).

А тому положення пунктів 1.2, 1.3, 1.4, 3.7, Додатку № 1 до Наказу № 316 (канальний збір) та пунктів 1.2, 2.1, Додатків № 1 та № 2 до Наказу № 966 (збір за послуги СРРС) не передбачають справляння канального збору та збору за послуги СРРС за проходження суднами портового флоту відповідними каналами при здійсненні ними вантажних операцій у межах господарської діяльності портового оператора, так як у такому разі судна портового флоту належать до суден групи "Е" (з яких не справляються відповідні збори, Додаток № 1 до Наказу № 316 (канальний збір) та Додаток № 1 до Наказу № 966 (збір за послуги СРРС)).

При цьому правила маркування суден згідно з Інструкцією № 159 не можуть враховуватись у спорах щодо справляння портових зборів та збору за послуги СРРС, оскільки підстави для їх сплати, згідно з Наказами №№ 316, 966, визначаються не технічними характеристиками судна, а змістом відповідної операції, тоді як вантажна операція не є тотожною комерційному вантажному рейсу судна, як одна із ознак, що враховується при сплаті вказаних зборів. (пункт 8.6 цієї постанови).

Враховуючи встановлені судами обставини, ОП КГС ВС зазначила, що кранове судно "Святий Миколай", задіяне з 14.09.2018 по 17.09.2018 в операціях із "забезпечення перевантажувальних робіт на рейдах" – довантаження судна "YOUNG HARMONY" на зовнішньому рейді Морського порту Миколаїв, не виконувало у цих операціях комерційного вантажного рейсу у розумінні статті 909 ЦК України та положень Примітки 2 кожного із Додатків № 1 до Наказів № 316 та № 966, а виконувало роботи з навантаження у розумінні статті 918 ЦК України, тому діяло як судно групи "Е" (з яких не справляються відповідні збори).

У зв'язку з викладеним ОП КГС ВС відступила від протилежної правової позиції Верховного Суду, викладеної в постанові від 30.08.2021 у справі № 915/253/20 - щодо обов'язку портового оператора сплачувати канальний збір та збір за послуги служби регулювання руху суден за проходження належними йому суднами портофлоту каналами морського порту при здійсненні у морському порту вантажних операцій у межах господарської діяльності портового оператора.

Постановою ОП КГС ВС від 17.12.2021 постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 12.05.2021 та рішення Господарського суду

Миколаївської області від 12.01.2021 скасовано. Прийнято нове рішення: позов ТОВ "Нібулон" до Державного підприємства "Адміністрація морських портів України" в особі філії "Дельта-лоцман" Державного підприємства "Адміністрація морських портів України" задоволено.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 17.12.2021 у справі № 915/400/20 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101990000>.

7. Щодо правової природи передбаченої договором плати за користування грошовими коштами та способу обчислення такої плати

Проценти, передбачені частиною третьою статті 693 ЦК України, не можуть бути ототожені з неустойкою та процентами, передбаченими частиною другою статті 625 ЦК України.

Правова природа передбаченої договором плати за користування чужими грошовими коштами не залежить від установленого сторонами в договорі способу обчислення такої плати.

Передбачене статтею 536, частиною третьою статті 693, частиною першою статті 1048, частиною першою статті 1054 ЦК України право сторін на встановлення плати за користування грошовими коштами (попередньою оплатою, позикою) з урахуванням положень статті 6 та частини першої статті 627 ЦК України слід розуміти як право сторін на визначення саме розміру процентів і порядку їх сплати, а не як обрання ними іншого способу оплати

ОП КГС ВС розглянула справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "Промислова компанія "Пожмашина" (далі – ТОВ "ПК "Пожмашина") до Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) про визнання недійсним пункту 8.6. договору про закупівлю.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

16 травня 2018 року між ДСНС (за договором – замовник) та ТОВ "ПК "Пожмашина" (за договором – постачальник) за результатами проведеної відповідно до Закону України "Про публічні закупівлі" процедури закупівлі був укладений договір про закупівлю пожежно-рятувальних автомобілів для пожежогасіння і проведення рятувальних робіт (далі по тексту – договір).

Згідно з пунктом 8.2. договору за порушення строків виконання зобов'язання Постачальник сплачує на користь Замовника пеню у розмірі 0,1% вартості продукції, з якої допущено прострочення виконання, за кожен день прострочення, а за прострочення понад 30 днів – постачальник додатково сплачує штраф у розмірі 7% від вартості поставленої продукції.

Відповідно до пункту 8.6. договору за користування коштами у разі несвоечасної поставки продукції Постачальник сплачує Замовнику 0,1% від суми попередньої оплати за кожен день від дня, коли продукція мала бути передана

замовнику, до дня фактичної передачі продукції або повернення суми попередньої оплати.

ТОВ "ПК "Пожмашина" звернулося до суду з позовом до ДСНС про визнання недійсним пункту 8.6. договору, посилаючись на те, що цей пункт спільно із пунктом 8.2. договору передбачають подвійну відповідальність позивача як постачальника за договором у вигляді пені за порушення строків поставки продукції, що суперечить статті 61 Конституції України та відповідно до частини першої статті 203 та частини першої статті 215 ЦК України є підставою для визнання пункту 8.6. договору недійсним.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Як правильно встановив місцевий господарський суд укладений між сторонами у справі договір про закупівлю № 21-5/7 від 16 травня 2018 року за своєю правовою природою є договором поставки.

До договору поставки застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо інше не встановлено договором, законом або не впливає з характеру відносин сторін.

За загальним правилом покупець проводить оплату після передачі продавцем товару, передбаченого договором купівлі-продажу (поставки). Проте сторони у договорі можуть встановити інший порядок оплати, зокрема передбачити попередню оплату товару.

Як встановили суди попередніх інстанцій сторони у договорі про закупівлю № 21-5/7 від 16 травня 2018 року передбачили порядок розрахунків на умовах здійснення Замовником поетапної передоплати за кожну партію продукції.

Можливість проведення попередньої оплати товару, правила, пов'язані зі здійсненням такої оплати, передбачені статтею 693 Цивільного кодексу України.

Отже, договором на покупця може покладатися обов'язок здійснення попередньої оплати товару, тобто оплати до його передання продавцем. При цьому договір купівлі-продажу (поставки), який містить обов'язок продавця щодо попередньої оплати, є різновидом комерційного кредиту, що передбачений статтею 1057 ЦК України. У даному випадку покупець здійснює кредитування продавця, а попередня оплата фактично є сумою кредиту (позики).

Відповідно до частин першої та другої статті 1054 ЦК України за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти.

Положення статті 536, частини третьої статті 693, частини першої статті 1054, частини першої статті 1048 ЦК України у їх сукупності, передбачають можливість для покупця нарахування на суму сплаченої ним продавцю попередньої оплати процентів за користування грошовими коштами, що узгоджується із загальним правилом про оплатний характер позики. Порушення продавцем обов'язку щодо передачі товару, який був попередньо оплачений, надає покупцеві можливість стягнути з продавця проценти за користування чужими грошовими коштами.

За своєю правовою природою проценти є винагородою (платою) за користування грошовими коштами. Натомість неустойка є видом забезпечення виконання зобов'язання та за своєю правовою природою є штрафною санкцією, яка може застосовуватись до боржника у разі порушення ним зобов'язання.

ОП КГС зазначає, що передбачені статтею 536 та частиною третьої статті 693 ЦК України проценти мають зовсім іншу правову природу, ніж неустойка (пеня, штраф), виступають способом захисту прав та інтересів покупця який, здійснивши оплату продукції на умовах попередньої її оплати набув також статусу кредитора за договором по відношенню до продавця до моменту передання йому такої продукції. При цьому до моменту пред'явлення покупцем вимоги до продавця про повернення суми попередньої оплати відповідно до частини другої статті 693 ЦК України, користування продавцем грошовими коштами попередньої оплати як сумою позики буде вважатися правомірним, на які покупець як кредитор може правомірно нараховувати проценти за користування. Натомість після пред'явлення покупцем продавцю такої вимоги (про повернення суми попередньої оплати відповідно до частини другої статті 693 ЦК України) за умови непоставки продавцем покупцю товару та неповернення суми попередньої оплати у продавця виникає грошове зобов'язання з повернення суми попередньої оплати, а користування продавцем цими коштами буде неправомірним. У такому випадку покупець втрачає право на нарахування продавцю на суму цих коштів процентів, передбачених частиною третьою статті 693 ЦК України, та разом з цим набуває право на нарахування та стягнення з продавця процентів, передбачених частиною другою статті 625 ЦК України, що нараховуються внаслідок прострочення боржником (у даному випадку - продавцем) грошового зобов'язання (з повернення попередньої оплати) та які є спеціальним видом відповідальності за таке порушення зобов'язання на відміну від процентів, які є звичайною платою за користування грошима.

З огляду на різну правову природу проценти, передбачені частиною третьою статті 693 ЦК України, не можуть бути ототожнені з неустойкою та процентами, передбаченими частиною 2 статті 625 ЦК України.

Крім того ОП КГС ВС вважає, що правова природа передбаченої договором плати за користування чужими грошовими коштами не залежить від встановленого сторонами у договорі способу обчислення такої плати.

Передбачене статтею 536, частиною третьою статті 693, частиною першою статті 1048, частиною першою статті 1054 ЦК України право сторін на встановлення плати за користування грошовими коштами (попередньою оплатою, позикою) з урахуванням положень статті 6 та частини першої статті 627 ЦК України слід розуміти як право сторін на визначення саме розміру процентів і порядку їх сплати, а не обрання ними іншого способу оплати.

При цьому ОП КГС ВС враховує те, що місцевий господарський суд встановив, що встановлений спірним пунктом 8.6. договору розмір процентів - 0,1% від суми попередньої оплати за кожен день прострочення поставки продукції фактично складає 36,5 % річних у невисокосний рік або 36,6% річних у високосний рік.

Отже, визначення сторонами у спірному пункті 8.6. договору обчислення процентів за користування грошовими коштами (попередньою оплатою, позикою) у спосіб за один календарний день, а не за календарний рік, не змінює правову природу таких процентів.

Наведене вище є підставою для відступу від висновків, викладених у постанові ОП КГС ВС від 05.06.2020 у справі № 922/3578/18 про те, що частина друга статті 625 Цивільного кодексу України передбачає можливість визначення розміру процентів саме у річних, а не будь-яким іншим способом, передбаченим договором, та обмеження свободи сторін в укладенні договору на предмет визначення іншої методики нарахування процентів за незаконне користування чужими грошовими коштами згідно із статтями 693, 536 та 625 Цивільного кодексу України; проценти за користування чужими грошовими коштами, які за умовами укладеного між сторонами у справі договору поставки нараховуються за кожен день прострочення виконання зобов'язання, за своєю правовою природою, ураховуючи спосіб їх обчислення за кожен день прострочення, підпадають під визначення пені.

Отже, спірний пункт договору не суперечить положенням статті 61 Конституції України, оскільки передбачає інший вид відповідальності, ніж той, що встановлений пунктом 8.2. договору, а саме: передбачає нарахування процентів за користування чужими грошовими коштами, передбачених статтею 536 та частиною третьою статті 693 Цивільного кодексу України, що не мають характеру штрафних санкцій.

Постановою ОП КГС ВС від 03.12.2021 постанову Північного апеляційного господарського суду від 11.03.2021 скасовано, а рішення Господарського суду міста Києва від 04.11.2020 – залишено в силі.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 03.12.2021 у справі № 910/14180/18 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101989933>.

8. Щодо застосування наслідків недійсності договору, укладеного за результатами аукціону з продажу майна банкрута, і порядку пред'явлення, розгляду та вирішення таких вимог у справі про банкрутство

Грошова сума, яка була сплачена боржнику за результатами аукціону та підлягає поверненню боржником покупцю після визнання результатів аукціону й укладеного за його наслідком договору недійсними, не є вимогою поточного кредитора до боржника, та на неї не поширюються положення статей 64, 133 КУзПБ щодо черговості (порядку) задоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство (неплатоспроможність) боржника, а її повернення боржником має здійснюватися в позачерговому порядку.

Вимога про застосування наслідків недійсності правочину може бути об'єднана з вимогами про визнання правочину недійсним або заявлена як самостійна вимога у вигляді окремого позову, розгляд якого у справі про банкрутство здійснюється

в порядку статті 7 КУзПБ у відокремленому позовному провадженні в разі відмови боржника повернути отримані за цим правочином кошти в добровільному порядку.

Правило статті 216 ЦК України щодо двосторонньої реституції стосується виключно сторін правочину. Для повернення виконаного за недійсним правочином у разі, коли тільки одна із сторін здійснила його виконання, положення статті 216 ЦК України не застосовуються, а таке повернення здійснюється на підставі положень глави 83 "Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави" ЦК України.

Витрати на професійну правничу допомогу за результатами розгляду вимоги про застосування наслідків недійсності договору, укладеного за результатами аукціону, не охоплюються реституційними наслідками, а належать до витрат, пов'язаних із провадженням у справі про банкрутство (неплатоспроможність) у господарському суді, які мають загальний порядок розподілу та відшкодування, передбачений нормами ГПК України. Такі витрати не є поточними вимогами у справі про банкрутство (неплатоспроможність) та належать: 1) у справі про банкрутство – до вимог першої черги (частина перша статті 64 КУзПБ); 2) у справі про неплатоспроможність – до витрат, що відшкодовуються в повному обсязі до задоволення вимог кредиторів (частина друга статті 133 КУзПБ)

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС розглянула заяву Приватного підприємства "Комін Фінанс" (далі – ПП"Комін Фінанс") до фізичної особи – підприємця Стасика Олександра Васильовича (далі – ФОП Стасик О.В.) про визнання грошових вимог у справі за заявою ФОП Стасик О.В. про визнання банкрутом.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області від 31.03.2015 порушено провадження у справі про банкрутство ФОП Стасика О. В.

16.07.2018 відбувся другий повторний аукціон з продажу майна банкрута за результатами якого 1/4 частини квартири ФОП Стасика О. В., продано ПП "Комін Фінанс".

Ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області від 05.02.2020, залишеною без змін постановою КГС ВС від 29.10.2020 визнано недійсними результати зазначеного аукціону, визнано недійсним договір купівлі-продажу, укладений за наслідком аукціону, скасовано державну реєстрацію права власності на 1/4 квартири банкрута.

ПП "Комін Фінанс" подано на адресу Господарського суду Дніпропетровської області заяву від 09.11.2020 про визнання кредиторських вимог до ФОП Стасика О. В.

ПП "Комін Фінанс" вважає, що у боржника ФОП Стасик О. В. виникло перед ним грошове зобов'язання у вигляді повернення сплачених коштів за майно придбане згідно з договором, який визнаний судом недійсним, у зв'язку з чим звернувся до боржника із заявою про визнання його грошових вимог у справі про банкрутство.

11.01.2021 ПП "Комін Фінанс" подало до суду заяву про збільшення розміру кредиторських вимог, в якій збільшило розмір пред'явлених кредиторських вимог до боржника на 40 000,00 грн понесених ним витрат на професійну правову допомогу,

з урахуванням чого просить визнати та включити до другої черги задоволення вимог кредиторів грошові вимоги до боржника на загальну суму 88 555,89 грн.

Судами встановлено, що 26.11.2020 згідно з квитанцією № 29 ФОП Стасик О. В. сплатив ПП "Комін Фінанс" грошові кошти із призначенням платежу: "Погашення вимог від ФОП Стасик О. В. ПП "Комін Фінанс" на підставі заяви про визнання кредиторських вимог від 04.11.2020".

Суд першої та апеляційної інстанції дійшли висновку про відсутність підстав для визнання покупця майна – ПП "Комін Фінанс" кредитором у справі, оскільки на час вирішення заяви у боржника відсутні грошові зобов'язання перед заявником щодо повернення сплачених коштів у зв'язку з їх сплатою останньому.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС досліджувала питання: правової природи грошових вимог, що виникли у покупця після визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури з огляду на визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна банкрута та який порядок пред'явлення, розгляду та вирішення таких вимог у справі про банкрутство; правової природа витрат на професійну правничу допомогу, які виникли у покупця після визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури у зв'язку з визнанням недійсними результатів аукціону з продажу майна банкрута та застосуванням наслідків недійсності правочину.

Положеннями КУзПБ не передбачено особливостей порядку виконання боржником обов'язку щодо повернення отриманого ним за недійсним правочином під час провадження у справі про банкрутство у співставленні із загальними нормами цивільного законодавства.

Чинний КУзПБ ототожнює вимоги кредиторів до боржника із вимогами щодо грошових зобов'язань до боржника, і саме такі вимоги є предметом розгляду в провадженні у справі про банкрутство.

Грошовим зобов'язанням в абзаці п'ятому статті 1 КУзПБ законодавець визначає зобов'язання, змістом якого є право вимоги кредитора і кореспондуючий йому обов'язок боржника зі сплати грошових коштів, що виникло відповідно до цивільно-правового правочину (договору) та на інших передбачених чинним законодавством України підставах.

Проте з урахуванням правової природи наслідків недійсності правочину встановлений у частині першій статті 216 ЦК обов'язок сторін недійсного правочину щодо повернення одержаного на виконання цього правочину не є грошовим зобов'язанням у розумінні КУзПБ.

Вимоги щодо повернення отриманого за недійсним правочином наведеними випадками не охоплюються, оскільки за своєю природою є лише передбаченими законом наслідками, зумовленими недійсністю правочину.

Окрім того, статтями 64, 133 КУзПБ урегульовано черговість (порядок) задоволення саме вимог кредиторів у справі про банкрутство (неплатоспроможність) боржника, які передбачають пропорційність погашення кожної черги вимог за недостатності майна боржника.

Отже, грошова сума, яка сплачена боржнику за результатами аукціону та підлягає поверненню боржником покупцю після визнання результатів аукціону і укладеного за його наслідком договору недійсними, не є вимогою поточного кредитора до боржника та на неї не поширюються положення статей 64, 133 КУзПБ щодо черговості (порядку) задоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство (неплатоспроможність) боржника, а її повернення боржником має здійснюватися у позачерговому порядку.

Відповідно до статей 215 та 216 ЦК України вимога про застосування наслідків недійсності оспорюваного правочину, як і про визнання його недійсним, може бути заявлена однією зі сторін правочину або іншою заінтересованою особою, права та законні інтереси якої порушено вчиненням правочину.

Така вимога може бути об'єднана з вимогою про визнання правочину недійсним, що в цілому сприяє швидкому та ефективному відновленню правового становища сторін, яке існувало до вчинення правочину, або заявлена як самостійна вимога у вигляді окремого позову, розгляд якого у справі про банкрутство здійснюється в порядку статті 7 КУзПБ у разі відмови боржника повернути отримані за цим правочином кошти в добровільному порядку.

Тож у разі пред'явлення до боржника, щодо якого здійснюється провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність), окремої вимоги про застосування наслідків недійсності оспорюваного правочину її розгляд здійснюється у відокремленому позовному провадженні в межах справи про банкрутство боржника (основного провадження) за правилами, визначеними ГПК України, в тому числі з урахуванням приписів статті 162 ГПК України щодо форми, змісту позовної заяви та доданих до неї документів.

У випадку недотримання заявником такої форми, зокрема, звернення до суду з вимогою щодо застосування наслідків недійсності правочину у вигляді заяви про визнання кредиторських вимог, суд вправі залишити подану заяву без руху на підставі статті 174 ГПК України, надавши строк на усунення недоліків відповідної заяви.

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС також звернула увагу, що правило статті 216 ЦК України застосовується виключно до сторін правочину.

Системне тлумачення абзацу першого частини першої статті 216 ЦК України та пункту 1 частини третьої статті 1212 ЦК України свідчить, що: а) законодавець не передбачив можливість здійснення односторонньої реституції; б) правила абзацу першого частини першої статті 216 ЦК України застосовуються тоді, коли відбувається саме двостороння реституція; в) в тому разі, коли тільки одна із сторін недійсного правочину здійснила його виконання, для повернення виконаного підлягають застосуванню положення глави 83 ЦК України.

Ураховуючи зазначене, для повернення виконаного за недійсним правочином у разі, коли тільки одна із сторін здійснила його виконання, правила статті 216 ЦК України не застосовуються, а повернення виконаного здійснюється на підставі положень глави 83 "Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави" ЦК України.

Щодо правової природи витрат на професійну правничу допомогу, які виникли у покупця після визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури у зв'язку з визнанням недійсними результатів аукціону з продажу майна банкрута та застосуванням наслідків недійсності правочину судова палата КГС ВС зазначила таке.

До витрат, пов'язаних з розглядом справи, належать, зокрема, витрати на професійну правничу допомогу (пункт 1 частини третьої статті 123 ГПК України).

Відповідно до частини першої статті 64 КУзПБ кошти, одержані від продажу майна банкрута, спрямовуються на задоволення вимог кредиторів у порядку, встановленому цим Кодексом. При цьому в першу чергу задовольняються витрати, пов'язані з провадженням у справі про банкрутство в господарському суді (пункт 1 частини першої цієї статті Кодексу).

Згідно із частиною другою статті 133 КУзПБ витрати, пов'язані з провадженням у справі про неплатоспроможність (витрати на оплату судового збору, сплату винагороди і відшкодування витрат арбітражного керуючого, пов'язаних з виконанням ним своїх повноважень, оплату послуг спеціалістів для проведення оцінки майнових об'єктів, що підлягають продажу, а також витрати на проведення аукціону), відшкодовуються у повному обсязі до задоволення вимог кредиторів.

Отже, системний аналіз положень статті 1, пункту 12 частини третьої статті 2, частини шостої статті 12, частини першої статті 16, статті 123 ГПК України, частини першої статті 64 КУзПБ, частини другої статті 133 КУзПБ, статті 216 ЦК України свідчить, що витрати на професійну правничу допомогу за результатами розгляду вимоги про застосування наслідків недійсності договору, укладеного за результатами аукціону, не охоплюються реституційними наслідками, а належать до витрат, пов'язаних з провадженням у справі про банкрутство (неплатоспроможність) в господарському суді, які мають загальний порядок розподілу та відшкодування, передбачений нормами ГПК України. Такі витрати не є поточними вимогами у справі про банкрутство (неплатоспроможність) та відносяться: 1) у справі про банкрутство - до вимог першої черги (частина перша статті 64 КУзПБ); 2) у справі про неплатоспроможність - до витрат, що відшкодовуються в повному обсязі до задоволення вимог кредиторів (частина друга статті 133 КУзПБ).

З урахуванням викладеного суд погоджується з висновками судів попередніх інстанцій щодо відсутності підстав для визнання заявлених ПП "Комін Фінанс" кредиторських вимог до боржника на загальну суму 88 555,89 грн.

Постановою судової палати розгляду справ про банкрутство КГС ВС залишено без змін постанову Центрального апеляційного господарського суду від 13.05.2021 та ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 19.01.2021.

Детальніше з текстом постанови судової палати КГС ВС від 23.09.2021 у справі № 904/1907/15 можна ознайомитися за посиланням – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/101519204>.

9. Щодо заборони нарахування інфляційних втрат та 3 % річних за порушення виконання грошових зобов'язань суб'єктів господарювання – державних підприємств та/або господарських товариств, більше ніж 50 % акцій (часток) яких прямо чи опосередковано належать державі та стосовно яких ухвалено рішення про приватизацію і припинено провадження у справі про банкрутство

Пункт 4-3 Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" установлює винятки щодо можливості нарахування інфляційних втрат та 3 % річних на прострочену суму боргу за весь період прострочення виконання грошового зобов'язання, передбаченої частиною другою статті 625 ЦК України, стосовно окремих суб'єктів господарювання – державних підприємств та/або господарських товариств, більше ніж 50 % акцій (часток) яких прямо чи опосередковано належать державі й щодо яких ухвалено рішення про приватизацію та припинено провадження у справі про банкрутство внаслідок прийняття рішення компетентного органу про приватизацію. Положення пункту 4-3 Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" мають зворотну силу в часі та поширюють свою дію на правовідносини, які виникли до ухвалення положень Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна", яким унесено пункт 4-3 до Прикінцевих та перехідних положень Закону про банкрутство.

Відсутність у чинному з 21.10.2019 Кодексі України з процедур банкрутства положень щодо заборони нарахування інфляційних втрат та 3 % річних у зобов'язаннях такого суб'єкта господарювання не виключає правильності застосування приписів цієї норми Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", яка є наслідком припинення провадження у справі з підстав приватизації боржника та була чинною на момент виникнення спірних правовідносин

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС розглянула справу за позовом Комунального підприємства "Кривбасводоканал" (далі – КП "Кривбасводоканал") до Акціонерного товариства "Криворізька теплоцентраль" (далі – АТ "Криворізька теплоцентраль") про стягнення заборгованості за надання послуг з водопостачання та водовідведення.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області від 23.03.2017 порушено провадження у справі № 904/128/17 про банкрутство АТ "Криворізька теплоцентраль", введено мораторій на задоволення вимог кредиторів.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 № 358-р "Про затвердження переліку об'єктів великої приватизації державної власності, що підлягають приватизації у 2018 році" та розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.01.2019 № 36-р "Про затвердження переліку об'єктів приватизації державної власності" (далі – Розпорядження) затверджено перелік об'єктів великої приватизації державної власності, до якого включено ПАТ "Криворізька теплоцентраль".

Ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області від 30.10.2018 провадження у справі № 904/128/17 про банкрутство боржника закрито у зв'язку із включенням ПАТ "Криворізька теплоцентраль" на підставі зазначеного Розпорядження до списку підприємств, щодо яких прийнято рішення про приватизацію.

У листопаді 2019 року КП "Кривбасводоканал" звернулось з позовом до ПАТ "Криворізька теплоцентраль", в якому просило суд за період за період з 01.11.2016 до 22.03.2017 стягнути з відповідача 3% річних, втрати від інфляції, а також судовий збір.

Позовні вимоги обґрунтовані невиконанням відповідачем рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 31.03.2005 у справі № 39/29 щодо стягнення заборгованості за надання послуг з водопостачання та водовідведення.

Частково задовольняючи позовні вимоги, суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що положення Закону про банкрутство щодо заборони нарахування 3% річних і інфляційних втрат не містять прямої вказівки про поширення норми зазначеного Закону на період, коли ці положення ще не діяли. Закон України "Про приватизацію державного і комунального майна", яким внесено відповідні зміни (пункт 4-3) до Закону про банкрутство, набрав чинності з дня, наступного за днем його опублікування, тобто з 07.03.2018. Тому обмеження щодо нарахування 3% річних і інфляційних втрат для підприємств, які включені до переліку підприємств, що підлягають приватизації, діють з моменту набрання чинності положень про ці обмеження – з 07.03.2018, тобто у спірний період положення пункту 4-3 Прикінцевих та перехідних положень Закону про банкрутство щодо відповідача не діяли.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до положень пункту 4-3 Прикінцевих та перехідних положень Закону про банкрутство, яким доповнено Розділ X "Прикінцеві та перехідні положення" Закону про банкрутство згідно із Законом України "Про приватизацію державного і комунального майна", провадження у справах про банкрутство боржників, якими є державні підприємства та/або господарські товариства, більше ніж 50 відсотків акцій (часток) яких прямо чи опосередковано належать державі, щодо яких прийнято рішення про приватизацію, підлягає припиненню, крім тих, що ліквідуються за рішенням власника.

Після припинення провадження у справі про банкрутство забороняється стягнення на підставі виконавчих та інших документів, що містять майнові вимоги, у тому числі на предмет застави, за якими стягнення здійснюється в судовому або в позасудовому порядку відповідно до законодавства, крім випадків перебування виконавчого провадження на стадії розподілу стягнутих з боржника грошових сум (у тому числі одержаних від продажу майна боржника), перебування майна на стадії продажу з моменту оприлюднення інформації про продаж, а також у разі звернення стягнення на заставлене майно та виконання рішень у немайнових спорах; не нараховується неустойка (штраф, пеня), не застосовуються інші фінансові санкції за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань із задоволення всіх вимог, зупиняється перебіг позовної давності, не застосовується індекс інфляції за весь час

прострочення виконання грошового зобов'язання, три проценти річних від простроченої суми тощо.

Відповідно до частини першої Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна" цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

Водночас, частиною другою Прикінцевих та перехідних положень зазначеного Закону встановлено, що приватизація (продаж) об'єктів, щодо яких рішення про приватизацію було прийнято до набрання чинності цим Законом, здійснюється та завершується відповідно до вимог цього Закону <...>.

Системний аналіз положень статті 12, частин першої, другої Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна", пункту 4-3 Прикінцевих та перехідних положень Закону про банкрутство дає підстави для висновку про те, що пунктом 4-3 Прикінцевих та перехідних положень Закону про банкрутство, який діяв у визначений позивачем період, встановлено винятки щодо можливості нарахування інфляційних та 3 % річних в порядку статті 625 ЦК України щодо окремих суб'єктів господарювання – державних підприємства та/або господарських товариств, більше ніж 50 відсотків акцій (часток) яких прямо чи опосередковано належать державі, щодо яких прийнято рішення про приватизацію та припинено провадження у справі про банкрутство внаслідок прийняття рішення компетентного органу про приватизацію

Законодавцем фактично введено на час приватизації такі заборони та обмеження, які існували в час дії мораторію у процедурі банкрутства цього боржника.

Відсутність у Кодексі України з процедур банкрутства, введеному в дію з 21.10.2019, положень щодо заборони нарахування інфляційних втрат та 3 % річних по зобов'язаннях такого суб'єкта господарювання не виключає правильності застосування приписів положень пункту 4-3 Прикінцевих та перехідних положень Закону про банкрутство, яка є наслідком припинення провадження у справі з підстав приватизації боржника та була чинною на момент виникнення спірних правовідносин.

Верховний Суд зауважує, що передбачене пунктом 4-3 Розділу X "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" у редакції Закону України №2269-VIII від 18.01.2018, законодавче звільнення боржника від відповідальності щодо нарахування інфляційних втрат та 3% річних на прострочену суму боргу за весь період прострочення виконання грошового зобов'язання, передбаченої частиною другою статті 625 ЦК України, узгоджується з частиною першою статті 13 ЦК України щодо меж здійснення особою цивільних прав відповідно до договору або актів цивільного законодавства, до яких абзацом 2 частини другої статті 4 цього Кодексу віднесено закони України. Тобто, положення пункту 4-3 Прикінцевих та перехідних положень Закону про банкрутство мають зворотну силу в часі та поширюють свою дію на правовідносини, які виникли до прийняття положень Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна", яким внесено пункт 4-3 до Прикінцевих та перехідних положень Закону про банкрутство.

Включення ПАТ "Криворізька теплоцентраль" до переліку об'єктів великої приватизації державної власності, що підлягають приватизації у 2018 році, є підставою для застосування положень статті 12, частин першої, другої Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про приватизацію державного майна" та пункту 4-3 Прикінцевих та перехідних положень Закону про банкрутство який був чинним на момент виникнення спірних правовідносин.

Зазначені норми встановлюють пряму заборону на нарахування відповідачу інфляційних втрат та 3% річних від простроченої суми за будь-який період прострочення відповідача щодо виконання грошового зобов'язання відповідно до рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 31.03.2005 у справі № 39/29, зокрема, і до моменту порушення справи про банкрутство, якщо таке нарахування здійснено після закриття провадження у справі про банкрутство з підстав прийняття рішення про приватизацію такого суб'єкта господарювання.

Отже, підстави для задоволення позову в частині стягнення інфляційних втрат та 3% річних за період прострочення сплати боргу з 01.11.2016 до 22.03.2017 відсутні в силу закону.

Постановою судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС від 28.10.2021 рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 13.02.2020 в частині задоволених позовних вимог (стягнення 3% річних, втрати від інфляції, судовий збір) та постанову Центрального апеляційного господарського суду від 09.06.2020 у справі № 904/5082/19 скасовано та, прийнято в цій частині нове рішення, яким в у задоволенні позовних – відмовлено.

Детальніше з текстом постанови судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС від 28.10.2021 у справі № 904/5082/19 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100956763>.

10. Щодо застосування статті 42 КУзПБ та статті 20 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" під час вирішення спорів про визнання недійсними правочинів, учинених боржником до введення в дію КУзПБ

Застосування спеціальних норм законодавства про банкрутство можливе лише за наявності відкритого провадження у справі про банкрутство боржника, коли боржник перебуває в особливому правовому режимі, тому правочин (договір), укладений до відкриття провадження у справі про банкрутство, не може оцінюватися судом на предмет його відповідності / невідповідності вимогам законодавства про банкрутство, чинного на час укладення цього правочину.

Стаття 42 КУзПБ підлягає застосуванню до правочинів, учинених боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство. Норма статті 42 КУзПБ, щодо відрахування трирічного строку розширеному тлумаченню не підлягає

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС розглянула справу за заявою Товариства з обмеженою відповідальністю "Міжнародна юридична

компанія "Гапоненко Роман і партнери" (далі – ТОВ "Міжнародна юридична компанія "Гапоненко Роман і партнери") до Відкритого акціонерного товариства "СБК-Прогрес" (далі – ВАТ "СБК-Прогрес" про банкрутство.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою господарського суду Київської області від 15.04.2013 за заявою ТОВ "Міжнародна юридична компанія "Гапоненко Роман і партнери" порушено провадження у справі про банкрутство ВАТ "СБК-Прогрес".

Постановою господарського суду Київської області від 29.07.2013 у справі ВАТ "СБК-Прогрес" визнано банкрутом, відкрито ліквідаційну процедуру.

У лютому 2020 року ТОВ "Міжнародна юридична компанія "Гапоненко Роман і партнери" звернулось до господарського суду з заявою про визнання недійсним Договору про надання поворотної фінансової допомоги № 193 від 13.09.2012, укладеного між ПрАТ з іноземними інвестиціями "Слобожанська будівельна кераміка" та ВАТ "СБК-Прогрес", на підставі частини другої статті 42 Кодексу України з процедур банкрутства. Відмовляючи у задоволенні заяви ТОВ "Міжнародна юридична компанія "Гапоненко Роман і партнери" про визнання недійсним Договору про надання поворотної фінансової допомоги №193 від 13.09.2012, апеляційний суд виходив з того, що положення Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", який діяв на момент укладення та подальшого виконання оспорюваного договору, не передбачали такої спеціальної підстави для визнання недійсним договору, як його укладення із заінтересованими особами, а відтак відсутні підстави для визнання недійсним Договору про надання поворотної фінансової допомоги №193 від 13.09.2012 з наведених заявником мотивів.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

До того ж, на відміну від вимог ЦК України та ГК України, законодавство про банкрутство (як стаття 42 Кодексу України з процедур банкрутства, так і стаття 20 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" у редакції, чинній з 19.01.2013) не визначає вимоги до укладеного правочину, а врегулює спеціальні правила та процедуру визнання недійсними правочинів, укладених боржником, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство, та містить спеціальні положення щодо строків (сумнівного періоду протягом якого боржник вчиняє правочини), суб'єктів (осіб які мають ініціювати право визнання договорів недійсними) і переліку підстав, за наявності яких можна визнавати правочини недійсними.

Верховний Суд у складі суддів судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду зазначає, що критерієм для застосування норм статті 42 Кодексу України з процедур банкрутства та статті 20 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", у тому числі і до заяв, поданих після введення в дію Кодексу України з процедур банкрутства, є дата відкриття провадження у справі про банкрутство.

Провадження у цій справі про банкрутство ВАТ "СБК-Прогрес" порушено ухвалою господарського суду Київської області від 15.04.2013 відповідно до норм Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його

банкрутом" (у редакції, чинній з 19.01.2013), умови та підстави визнання недійсними правочинів (договорів) та спростування майнових дій боржника в якому було врегульовано статтею 20 цього Закону.

Виходячи з аналізу статті 20 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", наведена норма, у частині підстав визнання недійсними правочинів боржника підлягає застосуванню у справах про банкрутство, провадження у яких відкрито під час дії Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", та до правочинів (договорів) або майнових дій боржника, які були вчинені боржником після порушення справи про банкрутство або протягом одного року, що передував порушенню справи про банкрутство.

У зв'язку з викладеним, враховуючи, що провадження у цій справі про банкрутство порушено на підставі норм Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (у редакції, чинній з 19.01.2013), суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку про відсутність правових підстав для застосування при розгляді заяви кредитора про визнання недійсним договору підстав недійсності правочину, передбачених статтею 42 Кодексом України з процедур банкрутства.

Водночас, апеляційний суд не вірно застосував до спірних правовідносин частину першу статті 58 Конституції України щодо дії нормативно-правового акта в часі та дійшов помилкового висновку про необхідність застосування норм закону про банкрутство (передбаченої ним спеціальної підстави для визнання недійсним договору), який діяв на момент укладення оспорюваного договору, оскільки не врахував, що застосування спеціальних норм законодавства про банкрутство можливо лише при наявності відкритого провадження у справі про банкрутство боржника, а на момент укладення 13.09.2012 оспорюваного правочину провадження у справі про банкрутство ВАТ "СБК-Прогрес" відкрито не було.

Поряд з викладеним, судова палата для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду зазначає, що укладення боржником договору поза межами "підозрілого періоду" (у цьому випадку – одного року, що передував відкриттю справи про банкрутство), визначеного статтею 20 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", не виключає можливості звернення зацікавлених осіб (арбітражного керуючого або кредитора) з позовами про захист майнових прав та інтересів з підстав, передбачених нормами ЦК України, ГК України чи інших законів.

Проте, як встановлено судом апеляційної інстанції, а заявником не заперечується, у справі, що переглядається, жодних інших підстав для визнання недійсним договору про надання поворотної фінансової допомоги №193 від 13.09.2012 (крім частини другої статті 42 Кодексу України з процедур банкрутства) ТОВ "Міжнародна юридична компанія "Гапоненко Роман і партнери" у своїй заяві зазначено не було.

Так, Верховний Суд у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду не вбачає підстав для відступу від висновків

Верховного Суду, викладених у постанові від 02.06.2021 у справі № 904/7905/16 про те, що темпоральним критерієм застосування норми статті 42 Кодексу України з процедур банкрутства є дата відкриття провадження у справі про банкрутство, що повністю узгоджується з наведеним вище правовим висновком, що критерієм для застосування норм статті 42 Кодексу України з процедур банкрутства та статті 20 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", у тому числі і до заяв, поданих після набрання чинності Кодексу України з процедур банкрутства, є дата відкриття провадження у справі про банкрутство.

Водночас палата для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду вважає за необхідне уточнити викладений у постанові палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 02.06.2021 у справі № 904/7905/16 правовий висновок про те, що при застосуванні статті 42 Кодексу України з процедур банкрутства слід керуватися загальновизнаним принципом щодо дії законів у часі під час визнання правочину недійсним, згідно з яким відповідність чи невідповідність правочину вимогам законодавства має оцінюватися судом відповідно до законодавства, яке діяло на момент вчинення правочину.

На відміну від загальних норм (ЦК України та ГК України), як зазначено вище, застосування спеціальних норм законодавства про банкрутство можливо лише при наявності відкритого провадження у справі про банкрутство боржника, коли боржник перебуває в особливому правовому режимі, а відтак правочин (договір), укладений до відкриття провадження у справі про банкрутство, не може оцінюватись судом на предмет його відповідності/невідповідності вимогам законодавства про банкрутство, чинного на час укладення цього правочину.

Крім цього, потребує уточнення і висновок Верховного Суду у складі палати для розгляду справ про банкрутство КГС, викладений у постанові від 02.06.2021 у справі № 904/7905/16, стосовно того, що передбачений статтею 42 КУзПБ трирічний строк у будь-якому разі відраховується від дати відкриття провадження у справі про банкрутство.

Аналіз норм статті 42 КУзПБ дає підстави для висновку, що приписами цієї норми чітко визначено, що вона підлягає застосуванню до правочинів, вчинених боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, а тому норма статті 42 КУзПБ, щодо відрахування трирічного строку, розширеному тлумаченню не підлягає.

Постановою судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС від 28.10.2021 змінено мотивувальну частину постанови Північного апеляційного господарського суду.

Детальніше з текстом постанови судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС від 28.10.2021 у справі № 911/1012/13 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101424055>.

11. Щодо обов'язку виконавця зупинити виконавче провадження в разі оскарження в апеляційному порядку ухвали суду про зміну способу виконання рішення

Визначений у статті 38 Закону України "Про виконавче провадження" обов'язок виконавця щодо зупинення виконавчого провадження в разі поновлення судом строку подання апеляційної скарги або прийняття такої апеляційної скарги до розгляду на рішення, за яким видано виконавчий документ, має також виконуватися виконавцем і в разі подання апеляційної скарги на ухвалу суду про зміну способу виконання рішення, оскільки така ухвала є допоміжним процесуальним актом суду та спрямована на забезпечення повного виконання рішення суду і відповідного судового наказу

КГС ВС розглянув скаргу Приватного акціонерного товариства "Новокраматорський машинобудівний завод" (далі – ПАТ "Новокраматорський машинобудівний завод") на дії/бездіяльність приватного виконавця Жаботинського Івана Володимировича при виконанні наказу у справі № 905/3250/16 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "Енерджи Груп" (далі – ТОВ "Енерджи Груп") до Приватного акціонерного товариства "Новокраматорський машинобудівний завод" (далі – ПАТ "Новокраматорський машинобудівний завод") про зобов'язання виконати обов'язок в натурі.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 01.07.2020 позовні вимоги ТОВ "Енерджи Груп" до ПАТ "Новокраматорський машинобудівний завод" задоволено; зобов'язано ПАТ "Новокраматорський машинобудівний завод" виконати в натурі обов'язок із передачі ТОВ "Енерджи Груп" механічної частини ШПМ БЦК 8/5x2,7.

На виконання постанови Східного апеляційного господарського суду від 01.07.2020 у справі №905/3250/16 господарським судом Донецької області 11.08.2020 видано судовий наказ.

Приватним виконавцем виконавчого округу м. Києва Жаботинським І.В. 25.08.2020 на виконання наказу №905/3250/16 відкрито виконавче провадження №62882022 та зобов'язано ПАТ "Новокраматорський машинобудівний завод" виконати рішення суду протягом 10 робочих днів. Ухвалою господарського суду Донецької області від 20.04.2021 задоволено заяву ТОВ "Енерджи Груп" про зміну способу виконання постанови Східного апеляційного господарського суду від 01.07.2020 у справі № 905/3250/16; змінено спосіб виконання в частині зобов'язання відповідача виконати обов'язок в натурі шляхом стягнення з ПАТ "Новокраматорський машинобудівний завод" на користь ТОВ "Енерджи Груп" 49 627 179,00 грн.

Приватним виконавцем було прийнято вказану ухвалу від 20.04.2021 до виконання та вчинено низку виконавчих дій, передбачених Законом України "Про виконавче провадження" (далі – Закон №1404-VIII), у виконавчому провадженні щодо стягнення суми коштів визначених у резолютивній частині цієї ухвали.

ПАТ "Новокраматорський машинобудівний завод" звернулось до приватного виконавця із заявою про зупинення виконавчого провадження на підставі статті 38 Закону №1404-VIII, яка обґрунтована тим, що на момент такого звернення Східним апеляційним господарським судом відкрито апеляційне провадження за апеляційною скаргою боржника на ухвалу господарського суду Донецької області від 20.04.2021 у справі №905/3250/16.

У відповідь на заяви боржника приватним виконавцем відмовлено боржнику у зупиненні виконавчого провадження №62882022 з посиланням на те, що апеляційним судом прийнято до розгляду апеляційну скаргу на ухвалу суду від 20.04.2021, а не на рішення, примусове виконання якого здійснюється в межах виконавчого провадження №62882022, а тому підстави для зупинення виконавчого провадження на підставі статті 38 Закону №1404-VIII відсутні.

ПАТ "Новокраматорський машинобудівний завод" 17.05.2021 звернулось до господарського суду Донецької області з скаргою на дії приватного виконавця виконавчого округу м. Києва.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

У частині третій статті 36 Закону №1404-VIII зазначено, що за наявності обставин, що ускладнюють виконання судового рішення або роблять його неможливим, сторони, а також виконавець за заявою сторін або державний виконавець з власної ініціативи у випадку, передбаченому Законом України "Про гарантії держави щодо виконання судових рішень", мають право звернутися до суду, який розглядав справу як суд першої інстанції, із заявою про встановлення або зміну способу і порядку виконання рішення. Така ж норма міститься і в статті 331 ГПК України.

Під зміною способу виконання рішення суду слід розуміти прийняття судом нових заходів для реалізації рішення в разі неможливості його виконання у раніше встановлений спосіб. Зокрема, зміна способу виконання рішення можлива шляхом видозмінення зазначеної у рішенні форми виконання (грошової чи майнової), тобто за відсутності у боржника присудженого позивачеві майна в натурі або грошових коштів, достатніх для покриття заборгованості.

Колегія суддів зазначає, що зміна способу виконання рішення, здійснена судом в порядку, визначеному статтею 331 ГПК України, не є прийняттям нового рішення, яке підлягає окремому виконанню, але означає прийняття судом нових заходів для реалізації рішення в разі неможливості його виконання у спосіб встановлений у рішенні та припинення здійснення тих заходів, які були визначені рішенням та здійснення їх у спосіб, встановлений ухвалою, винесеною відповідно до норм процесуального права. Отже, така ухвала є допоміжним процесуальним актом реагування суду на перешкоди, які унеможливають або ускладнюють виконання судового рішення та спрямована на забезпечення повного виконання рішення суду і відповідного судового наказу.

Статтею 38 Закону України "Про виконавче провадження" передбачено, що виконавче провадження зупиняється виконавцем у разі поновлення судом строку подання апеляційної скарги на рішення, за яким видано виконавчий документ,

або прийняття такої апеляційної скарги до розгляду (крім виконавчих документів, що підлягають негайному виконанню).

Колегія суддів у розгляді даної скарги звертається до висновків Конституційного Суду України, викладених у пункті 3 мотивувальної частини рішення від 25.04.2015 №11-рп/2012, у якому визначено, що ухвали місцевого господарського суду, постанови апеляційної інстанції про відмову у змінах способу та порядку виконання рішення, ухвали постанови впливають на виконання судових рішень та забезпечення відновлення захищених судом прав і свобод людини і громадянина. Відповідно до конституційної вимоги рівності перед законом і судом сторони повинні мати рівні процесуальні можливості відновлення вказаних прав і свобод, зокрема шляхом оскарження в апеляційному порядку ухвал суду першої інстанції та у касаційному порядку постанов апеляційної інстанції як про зміни способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови, так і про відмову у цих змінах.

КГС ВС зазначає, що визначений у статті 38 Закону України "Про виконавче провадження" обов'язок виконавця щодо зупинення виконавчого провадження у разі поновлення судом строку подання апеляційної скарги або прийняття такої апеляційної скарги до розгляду на рішення, за яким видано виконавчий документ, має також виконуватись виконавцем і у разі подання апеляційної скарги на ухвалу суду про зміну способу виконання рішення, оскільки така ухвала є допоміжним процесуальним актом суду та спрямована на забезпечення повного виконання рішення суду і відповідного судового наказу.

Таким чином, Суд зазначає про те, що, отримавши дані про оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції про зміну способу виконання рішення, виконавець в порядку статті 38 Закону №1404-VIII мав обов'язок зупинити виконавче провадження до закінчення перегляду такої ухвали в апеляційному порядку.

Крім того, колегія суддів також враховує, що в подальшому постановою Східного апеляційного господарського суду від 20.05.2021 ухвалу господарського суду Донецької області від 20.04.2021 скасовано, у задоволенні заяви ТОВ "Енерджі Груп" про зміну способу виконання постанови Східного апеляційного господарського суду від 01.07.2020 у справі №905/3250/16 відмовлено.

У зв'язку з наведеним вище обґрунтованим є і висновок судів попередніх інстанцій про наявність підстав для задоволення скарги ПАТ "Новокраматорський машинобудівний завод" та визнання незаконними дій приватного виконавця Жаботинського І.В. щодо незупинення виконавчого провадження №62882022.

Постановою КГС ВС від 01.12.2021 ухвалу Господарського суду Донецької області від 03.06.2021 та постанову Східного апеляційного господарського суду від 23.09.2021 залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 01.12.2021 у справі № 905/3250/16 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101557094>.

12. Щодо розподілу витрат на професійну правничу допомогу при прийнятті ухвали про закриття касаційного провадження

Для забезпечення принципу господарського судочинства щодо відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалено судове рішення, та забезпечення особі можливості ефективно захистити свої права в суді в разі подання щодо неї необґрунтованого позову (необґрунтованої касаційної скарги) витрати на професійну правничу допомогу при прийнятті ухвали про закриття касаційного провадження мають покладатися на сторону, яка допустила необґрунтоване подання касаційної скарги

ОП КГС ВС розглянула справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "Обрій" (далі – ТОВ "Обрій") до відповідачів Срібнянської селищної ради Чернігівської області та Сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю "Батьківщина" (далі – СТОВ "Батьківщина") про визнання протиправним та скасування рішення про визнання недійсними договорів оренди земельних ділянок.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду Чернігівської області від 08.10.2020, залишеним без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 20.04.2021 у справі № 927/237/20, позов ТОВ "Обрій" до Срібнянської селищної ради Чернігівської області, СТОВ "Батьківщина" про визнання незаконним та скасування рішення Срібнянської селищної ради, а також визнання недійсними договори оренди землі задоволено повністю.

Не погоджуючись із судовими рішеннями, СТОВ "Батьківщина" звернулося до Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду з касаційною скаргою в якій просило скасувати постанову Північного апеляційного господарського суду від 20.04.2021 та рішення Господарського суду Чернігівської області від 08.10.2020 у справі № 927/237/20 і прийняти нове рішення, яким в позові відмовити.

У відзиві на касаційну скаргу ТОВ "Обрій" просило касаційну скаргу СТОВ "Батьківщина" залишити без задоволення, а судові рішення попередніх судових інстанцій залишити без змін та стягнути з відповідача на користь позивача судові витрати.

Ухвалою КГС ВС закрито касаційне провадження за касаційною скаргою СТОВ "Батьківщина" на постанову Північного апеляційного господарського суду від 20.04.2021 і рішення Господарського суду Чернігівської області від 08.10.2020 у справі № 927/237/20 на підставі пункту 5 частини першої статті 296 ГПК України. Зазначена ухвала мотивована тим, що після відкриття касаційного провадження на підставі пункту 1 частини другої статті 287 ГПК України суд встановив, що висновок щодо застосування норми права, який викладений у постанові Верховного Суду та на який посилався скаржник у касаційній скарзі, стосується правовідносин, які не є подібними. КГС ВС при прийнятті ухвали про закриття касаційного провадження не вирішив питання розподілу судових витрат.

Ухвалою КГС ВС від 23.09.2021 призначено розгляд заяви ТОВ "Обрій" про прийняття додаткової ухвали про розподіл судових витрат на професійну правничу допомогу у справі № 927/237/20.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до статті 244 ГПК України суд, що ухвалив рішення, може за заявою учасників справи чи з власної ініціативи ухвалити додаткове рішення, якщо судом не вирішено питання про судові витрати.

Відповідно до частин першої другої статті 126 ГПК України витрати, пов'язані з правничою допомогою адвоката, несуть сторони, крім випадків надання правничої допомоги за рахунок держави.

За результатами розгляду справи витрати на професійну правничу допомогу адвоката підлягають розподілу між сторонами разом із іншими судовими витратами.

Відповідно до частини 5 статті 130 ГПК України у разі закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду відповідач має право заявити вимоги про компенсацію здійснених ним витрат, пов'язаних з розглядом справи, внаслідок необґрунтованих дій позивача.

Враховуючи викладене, ОП КГС дійшла висновку, що для забезпечення принципу господарського судочинства щодо відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення, та забезпечення особі можливості ефективно захистити свої права в суді у разі подання до неї необґрунтованого позову (необґрунтованої касаційної скарги), витрати на професійну правничу допомогу при прийнятті ухвали про закриття касаційного провадження мають покладатися на сторону, яка допустила необґрунтоване подання касаційної скарги.

Дійшовши зазначеного висновку, ОП КГС відступила від висновку Верховного Суду про те, що у разі закриття касаційного провадження на підставі пункту 5 частини першої статті 296 ГПК України судові витрати відповідно до статей 126, 129, 130 ГПК України розподілу не підлягають, оскільки за змістом цих норм покладення судових витрат на ту чи іншу сторону або компенсація таких витрат здійснюється у випадках розгляду справи по суті або у разі визнання позову, закриття провадження у справі чи залишення позову без розгляду (причому закриття провадження у справі є процесуальною дією, відмінною від закриття касаційного провадження), викладеного у судових рішеннях від 23.02.2021 у справі № 910/18421/19, від 08.06.2021 у справі № 910/8103/16, від 06.07.2021 у справі № 903/847/20, від 06.07.2021 у справі № 911/713/20, від 27.07.2021 у справі № 911/3504/20, від 25.08.2021 у справі № 914/2243/20, від 21.09.2021 у справі № 922/3789/20, від 30.09.2021 у справі № 909/1411/13.

Для вирішення питання про розподіл судових витрат суд має враховувати: складність справи та виконаних адвокатом робіт (наданих послуг); час, витрачений адвокатом на виконання відповідних робіт (надання послуг); обсяг наданих адвокатом послуг та виконаних робіт; пов'язаність цих витрат із розглядом справи; обґрунтованість та пропорційність предмета спору; ціну позову, значення справи для сторін; вплив результату її вирішення на репутацію сторін, публічний інтерес справи; поведінку сторони під час розгляду справи (зловживання стороною

чи її представником процесуальними правами тощо); дії сторони щодо досудового врегулювання справи та врегулювання спору мирним шляхом.

Враховуючи фактичний обсяг наданих позивачу юридичних послуг, час, витрачений адвокатом на виконання відповідних робіт (надання послуг), складність даної справи, а також відсутність клопотання СТОВ "Батьківщина" про зменшення розміру витрат на професійну правничу допомогу, ОП КГС ВС вважає обґрунтованим клопотання ТОВ "Обрій" про розподіл судових витрат на професійну правничу допомогу у справі № 927/237/20, понесених ним у суді касаційної інстанції.

Постановою ОП КГС ВС від 03.12.2021 заяву ТОВ "Обрій" про розподіл судових витрат на професійну правничу допомогу у справі № 927/237/20 – задоволено.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 03.12.2021 у справі № 927/237/20 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102058440>.

Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (актуальна судова практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за листопад – грудень 2021 року / Упоряд.: суддя-секретар судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності Дроботова Т. Б., правове управління (ІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2022 – 45 с.

¹**Застереження:** видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн:

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://instagram.com/supremecourt_ua)